

Datum
10 november 2006

Ons kenmerk
2006-0000369612

Onderdeel
Project Stemmachines

Inlichtingen

Uw kenmerk

Blaad
1 van 4

Aantal bijlagen
1

Bezoekadres
Schadeloekshaven 200
2511 EZ Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.minbzk.nl

De korpsbeheerders
l.a.a. de korpschefs

Onderwerp
Stemmachines en verkiezingen van 22
november 2006

In aanloop naar de komende verkiezingen op 22 november 2006 voor de Tweede Kamer der Staten Generaal, heeft de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties (BVK) maatregelen getroffen om de beveiliging van de stemmachines die gebruikt gaan worden te verscherpen.

De maatregelen hebben zowel betrekking op de beveiliging van de stemmachines als op de beveiliging van de opslag en het transport daarvan. Ondanks deze maatregelen, die ook in de Tweede Kamer brede steun hebben gekregen, is het denkbaar dat voor of tijdens de stemming het vermoeden rijst dat er misbruik is gemaakt van een of meerdere machines. Als dat het geval is zullen deze machines moeten worden onderzocht om vast te stellen of er daadwerkelijk sprake is van misbruik. U zult begrijpen dat het voor het vertrouwen in de verkiezingen essentieel is dat dit onderzoek snel (dat wil zeggen voordat de uitslag van de verkiezing op maandag 27 november 2006 wordt vastgesteld door de Kiesraad) en grondig wordt uitgevoerd.

Met het oog op een ordelijk en correct verloop van vrije en geheime de verkiezingen, vraag ik met nadruk uw aandacht voor drie onderwerpen:

- a. Er bestaat het vermoeden van misbruik van een stemmachine.
- b. Er bestaat een vermoeden van afluisteren van een stemmachine.
- c. Protesten in of rond het stembureau.

Ad a. Er bestaat het vermoeden van misbruik van een stemmachine

De persoon die binnen de gemeente daarvoor door de burgemeester is aangewezen neemt contact op met de politie. De politie zal onverwijld op meldingen van vermoeden van misbruik van een stemmachine moeten reageren. Tevens neemt de gemeentelijke coördinator contact op met de leverancier (Nedap) van de machine, zodat de betreffende machine wordt vervangen door een andere machine en het stemproces vervolgd kan worden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de zogenaamde "verkiezingswacht" van de leverancier. Deze "verkiezingswacht" is een beproefde organisatie die bij verkiezingen operationeel is om machines met technische mankementen te vervangen.

Datum
10 november 2006

Ons kenmerk
2006-0000369612

Onderdeel
Project
Stemmachines

Blad
2 van 4

De machine waar mogelijk misbruik van is gemaakt dient door de politie te worden zeker gesteld, zodat zo snel mogelijk deskundig en specifiek op deze machines gericht forensisch onderzoek kan plaatsvinden. Daarvoor is noodzakelijk dat mogelijke sporen niet worden vernietigd

en dat alle handelingen m.b.t. de machine uitvoerig worden vastgelegd in het proces verbaal van de politie. Overigens dient daarbij voorop te staan dat de stembureauleden zoveel mogelijk in de gelegenheid worden gesteld om de verkiezingen zonder oponthoud te laten verlopen. Daarom is het van belang om in overleg te bepalen wanneer de stembureauleden beschikbaar zijn om een bijdrage te leveren aan het proces-verbaal dat de politie opstelt.

Een bijzonder aandachtspunt is dat bedoeld forensisch onderzoek dient te zijn afgerond uiterlijk op zondag 26 november 2006, een dag voordat de Kiesraad de verkiezingsuitslag vaststelt. Daarvoor worden afspraken gemaakt met het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). Door het ministerie van BZK is aan het NFI gevraagd hiervoor capaciteit vrij te maken en specifieke kennis in te zetten. Het NFI zal via de daartoe bestemde informatiekkanalen naar de Technische Recherchediensten van de regiokorpsen een richtlijn geven waarin beschreven staat hoe om moet worden gegaan met stemmachines waarvan het vermoeden is dat daar misbruik van is gemaakt.

Het is, gelet op het feit dat maandag 27 november 2006 de Kiesraad bijeenkomt om een uitspraak te doen over de stemuitslag, van het grootste belang dat een verdachte machine zo snel als praktisch haalbaar is bij het NFI terechtkomt. Dit betekent dat een "verdachte" stemmachine onmiddellijk nadat de machine in het stembureau is zeker gesteld door de Technische Recherche (al dan niet na telefonisch contact met het NFI daar omtrent) wordt overgebracht naar het NFI.

Ad b. er bestaat een vermoeden van afluisteren van een stemmachine

Onderzoek heeft uitgewezen dat het afluisteren van de te gebruiken stemmachines mogelijk is binnen een straal van 5 meter (gemeten vanaf de stemmachine zelf) met gebruikmaking van zeer geavanceerde apparatuur.

Het afluisteren van stemmachines of het opvangen van residustraling is strafbaar conform artikel 139a 2de lid van het Wetboek van Strafrecht. Ook het plaatsen van apparatuur met het doel daarmee straling op te vangen is strafbaar (artikel 139d Sr).

Een vermoeden van afluisteren van stemmachines, kan voortkomen uit een observatie van het stembureau of uit een waarneming van de politie tijdens surveillancewerkzaamheden (ook hierover worden door gemeenten afspraken gemaakt met de politie).

Datum
10 november 2006

Ons kenmerk
2006-0000369612

Onderdeel
Project
Stemmachines

Blad
3 van 4

In het eerste geval zal de politie hiervan een melding ontvangen van de voor de verkiezingen verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente. Vervolgens kan de politie handelen conform bestaande richtlijnen inzake strafbare feiten. Dat laatste is natuurlijk ook het geval indien de politie zelf vaststelt dat er pogingen tot af luisteren worden gedaan.

Ad c. Protesten in of rond het stembureau.

De kans bestaat dat er bij de komende verkiezingen in gemeenten waar met stemmachines wordt gestemd, geprotesteerd wordt. De Kieswet voorziet er in dat burgers in het stembureau bezwaren kenbaar kunnen maken tegen de wijze waarop de verkiezing verloopt. Van dergelijke bezwaren moeten de stembureauleden aantekening maken in het door hen op te stellen proces-verbaal van de stemming. Essentieel is dat de orde in het stemlokaal niet wordt verstoord en de stemming ongehinderd kan plaatsvinden.

Bij eventueel overheidsoptreden tegen dergelijke uitingen in de stembureaus moeten de beginselen van proportionaliteit, subsidiariteit en rechtmatigheid in acht worden genomen. Dit betekent onder meer dat voorafgaand aan een eventueel optreden demonstranten de gelegenheid moeten krijgen om zelf van hun voornemens af te zien dan wel hun acties te beëindigen. Op dit moment zijn er geen indicaties voorhanden die duiden op eventuele openbare orde verstoringen van de verkiezingen. De stichting "wij vertrouwen stemcomputers niet" heeft in dit kader opgeroepen tot een "beleefd protest" (zie voor meer informatie: www.wijvertrouwenstemcomputersniet.nl).

Tenslotte

Binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is het de projectorganisatie Stemmachines verantwoordelijk voor de coördinatie van de maatregelen die zijn getroffen om de beveiliging van de stemmachines te verscherpen. Gedurende de openstelling van de stembureaus is de projectorganisatie Stemmachines bereikbaar via het Nationaal CrisisCentrum (NCC) om de informatievoorziening op landelijk niveau te stroomlijnen.

De gemeenten hebben, in een circulaire, instructies ontvangen over hoe precies te handelen indien er een vermoeden bestaat over misbruik van een stemmachine en/of van het af luisteren van een stemmachine. Gemeenten moeten hieromtrent afspraken maken met de politie. Een exemplaar van de circulaire treft u hierbij aan.

Datum

10 november 2006

Ons kenmerk

2006-0000369612

Onderdeel

Project

Stemmachines

Blad

4 van 4

Ik verzoek u om het bovenstaande te betrekken bij de opstelling van de plannen en voorbereidingen in de regionale driehoek en voor doorvertaling daarvan zorg te dragen naar de lokale driehoeken.

DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES,

J.W. Remkes

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Onderdeel
CZW/CB

Inlichtingen

Blad
1 van 13

Aantal bijlagen
0

Bezoekadres
Herengracht 17
2511 EG Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.minbzk.nl

Aan Burgemeester en wethouders van alle gemeenten;
c.c. hoofden burgerzaken van alle gemeenten; de
Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de
Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken

Onderwerp Aanvullende circulaire Tweede Kamerverkiezingen
22 november 2006

Doelstelling informeren en geven van aanvullende instructies

Juridische grondslag Geen

Relaties met andere circulaire Zie ook circulaire van 25 september 2006, nr 2006-
0000314840

Ingangsdatum Terstond

Geldig tot n.v.t.

Circulaire

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
2 van 13

Inleiding

Deze circulaire dient om u te informeren over en additionele instructies te geven voor de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november a.s. In deze circulaire komen achtereenvolgens aan de orde aanwijzingen en informatie voor de burgemeester en de hoofden burgerzaken, aanwijzingen voor stembureauleden, aanwijzingen voor het plaatselijk stembureau en de hoofdstembureaus en tot slot een aantal aanwijzingen speciaal voor gemeenten waar in een willekeurig stemlokaal kan worden gestemd.

1 Aanwijzingen en informatie voor burgemeester en wethouders en hoofden burgerzaken

Aanwijzen contactpersoon

U wordt verzocht één contactpersoon/helpdesk in de gemeente aan te wijzen die verantwoordelijk is voor de communicatie over eventuele problemen met betrekking tot de verzegeling van de stemmachine en het afluisteren van stemmachines. Deze contactgegevens dienen bij elk stembureau bekend te zijn zodat de stembureauvoorzitter contact kan opnemen als zich een van de hieronder beschreven "calamiteiten" voordoet. Deze persoon draagt ook de verantwoordelijkheid voor het doorgeven van de relevante gegevens aan derden.

Contacten met korps/districtschef

U dient voorafgaande aan de verkiezingen (werk)afspraken te maken met de korps- of districtschef. Op landelijk niveau zal de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de korpsbeheerders attenderen op de activiteiten die bij deze verkiezingen aandacht van de politie vergen. Concreet dient u afspraken te maken over:

- het onverwijld in actie komen van de politie naar aanleiding van meldingen van verdachte stemmachines door de contactpersoon;
- extra surveillance rondom het stemlokaal in verband met eventuele afluisterpraktijken;
- het zodanig optreden van de politie dat de voortgang van het stemproces zoveel mogelijk is gewaarborgd.

Controle verzegeling

U krijgt een separate instructie met foto's voor de controle van de verzegeling (een set per stembureau en een aantal sets voor de gemeente zelf). De controle op de verzegeling en de nummering vindt plaats op de volgende momenten:

- voorafgaande aan het moment dat de stemmachine de centrale gemeentelijke opslag verlaat controleert de gemeente;
- bij aanvang van de stemming;
- bij wisseling van het gehele stembureau tijdens de zitting;
- in geval van een mobiel stembureau: bij het verlaten van de locatie en de aankomst op de nieuwe locatie;

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad

- na het sluiten van de stemming, voorafgaande aan de vaststelling van de uitslag;³ van 13
- bij aankomst van de stemmachine in de centrale gemeentelijk opslag controleert wederom de gemeente.

In al deze situaties dient u de verzegeling conform de instructies te controleren en dit te noteren op de voorgeschreven manier.

Tevens dient u bij het afgeven van de stemmachines aan een vervoerder de identiteit van deze persoon te controleren en daarvan notitie te maken.

Van de controle door het stembureau wordt melding gemaakt in het proces verbaal model N 3-10 (respectievelijk bij geschorste zitting J 38-3) welke hiervoor speciaal zijn aangepast.

Melding problemen/twijfels verzegeling/afluisteren

U dient de stembureauvoorzitters te instrueren dat zij bij problemen contact opnemen met de gemeentelijke contactpersoon. De gemeentelijke contactpersoon geeft deze meldingen zo snel mogelijk door aan:

- a. Nedap ivm het verkrijgen van een vervangende stemmachine¹
- b. de plaatselijke politie
- c. het contactpunt stemmachines van het ministerie van BZK: 1

Alleen in geval de verzegeling niet in orde is of de machine niet naar behoren functioneert, wordt deze meteen vervangen. Bij twijfel aan de verzegeling moet de stemmachine worden overgedragen aan de politie voor nader onderzoek.

Bij meldingen van fraude door kiezers of wanneer het stembureau van mening is dat de uitslag van de stemmachine niet kan worden vertrouwd, wordt de stemmachine na afloop van de stemming aan de politie overgedragen. Dit om het kiesproces zo min mogelijk te verstoren. Over deze overdracht kunt u voorafgaande aan de stemming afspraken maken met de politie. Overdracht vindt bij voorkeur plaats na afloop van de stemming in het stemlokaal.

Instructies de burgemeester bij schorsingen als gevolg van verbroken verzegeling

In geval tijdens de stemming blijkt dat de verzegeling niet in orde is, moet de voorzitter van het stembureau de zitting schorsen. Hij neemt in dat geval contact op met de burgemeester. De burgemeester geeft in dat geval de volgende instructie aan de voorzitter:

1. De voorzitter deelt mee aan de aanwezige kiezers dat een vervangende stemmachine is aangevraagd en geeft een schatting van de tijd die zal verstrijken tot de zitting kan worden hervat.

¹ Alleen van toepassing bij verbroken verzegeling of technische storing voorafgaande aan of tijdens de stemming.

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
4 van 13

2. De voorzitter hangt een mededeling op de deur van het stemlokaal dat de zitting is geschorst. Indien de gemeente deelneemt aan het experiment 'Stemmen in een willekeurig stemlokaal' worden daarbij de adressen van de dichtstbijzijnde stemlokalen vermeld. Ook bij gebruik van een mobiel stembureau worden de adressen van dichtbijgelegen lokalen vermeld.
3. De voorzitter blokkeert de stemmachine geblokkeerd voor het uitbrengen van stemmen en doet de sleutel in een te verzegelen enveloppe gedaan. De stemmachine wordt niet meer aangeraakt in verband met de eventuele vernietiging van bewijs.
4. De ingeleverd oproepingskaarten, stempassen, kiezerspassen, volmachtbewijzen worden gefeld en in een verzegelde enveloppe gedaan. Van het aantal wordt melding gemaakt in het proces verbaal J 38-3. U kunt dit vermelden op een separaat aan te hechten vel.
5. Er wordt geen toepassing gegeven aan artikel J 31 en J 32 van het Kiesbesluit: de stemmachine en de verzegelde pakken worden niet overgedragen aan de burgemeester. De zitting kan namelijk worden hervat zodra een nieuwe stemmachine is geïnstalleerd. Bovendien mag de 'verdachte' stemmachine niet worden aangeraakt in verband met de eventuele vernietiging van bewijs.
6. Zodra de vervangende stemmachine is gearriveerd, meldt de voorzitter dit aan de contactpersoon van de gemeente.
7. Nadat toestemming is gekregen van de burgemeester voor het hervatten van de zitting, wordt de enveloppe met de verzegelde oproepingskaarten etc., heropend en wordt de zitting hervat met het in gebruik nemen van de nieuwe stemmachine volgens de gebruikelijke procedure waarbij ook de verzegeling wordt gecontroleerd.
8. Zodra de politie is gearriveerd om de 'verdachte' stemmachine mee te nemen en proces verbaal op te maken, verwijdt de voorzitter het stemgeheugen uit de stemmachine en plaatst dit in een verzegelde enveloppe (artikel N 4, zesde lid van het Kiesbesluit). Dit gaat niet mee met de politie maar blijft op het stembureau achter (zie punt 5)
9. Na afloop van de stemming maakt de voorzitter eerst een afdruk conform N 4, eerste lid, van het Kiesbesluit van het geheugen van de 'vervangende' stemmachine. Vervolgens wordt dit geheugen verwijderd en conform artikel N 4, 6^e lid, verzegeld.
10. De voorzitter opent de verzegelde enveloppe met het geheugen van de 'verdachte' machine en maakt hiervan eveneens een afdruk en verzegelt dit geheugen in een separate enveloppe waarop wordt aangetekend dat dit een verdacht geheugen betreft.
11. De afdruk van beide stemgeheugens wordt gehecht aan het proces-verbaal onder vermelding van de herkomst van het stemgeheugen (vervangende stemmachine danwel 'verdachte' stemmachine). In het proces-verbaal wordt vermeld hoeveel kiezers vóór en hoeveel kiezers na de schorsing en vervanging van de stemmachine hebben gestemd. Zowel het stemgeheugen

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
5 van 13

van de vervangende stemmachine als van de in beslag genomen machine worden in het verzegelde pakket, zoals omschreven in artikel N 4, 6^e lid Kiesbesluit, geplaatst.

Problematiek van het 'afluisteren' stemmachines

Zoals u bekend blijkt uit onderzoek dat stemmachines straling afgeven die mogelijk op afstand van enkele meters met zeer geavanceerde ontvangstapparatuur kan worden opgevangen. Bij het inrichten van het stemlokaal dient u er zoveel mogelijk rekening mee te houden dat de stembureauleden overzicht hebben over wat er gebeurt binnen een straal van circa 5 meter van de stemmachine (nb muren houden de straling niet tegen). Indien mogelijk dient u bij het inrichten van het stemlokaal aan te geven (bijvoorbeeld door het aanbrengen van een markering of het plaatsen van een bord) dat het publiek zich niet in deze straal mag bevinden. Stemmachines dienen altijd al zodanig te zijn opgesteld dat ze zich niet in een voor het publiek toegankelijke deel van het stemlokaal bevinden. Uiteraard is het ministerie zich ervan bewust dat deze maatregelen niet bij alle stemlokalen kunnen worden genomen gezien de fysieke en bouwkundige beperkingen.

Indien u in uw gemeente stemlokalen hebt waar het onmogelijk is de bovengenoemde voorzorgsmaatregelen in acht te nemen, kunt u de politie verzoeken met name deze stemlokalen extra in de gaten te houden.

Steekproef gebruikte stemmachines na afloop

Ik heb aan de Tweede Kamer toegezegd na afloop van de verkiezingen, en voor het vaststellen van de uitslag een steekproef uit te voeren naar de vraag of de stemmachines waarmee is gestemd integer zijn. Gemeenten dienen er rekening mee te houden dat het team dat de steekproef uitvoert een aantal stemmachines zal controleren in de centrale gemeentelijke opslag vanaf donderdag 23 november tot en met zondag 26 november; dus ook buiten de gewone kantooruren. Ik verzoek u nu reeds hiermee rekening te houden. U zult hierover vóór sluiting van de stemming worden geïnformeerd.

2 Aanvullende aanwijzingen voor stembureauleden

Instructie stembureauleden bij problemen/twijfels over verzegeling ...

De stembureauleden controleren de verzegeling en de nummers conform de instructie en de bijgevoegde foto's:

- a. bij aanvang van de stemming;
- b. tijdens de stemming in het geval de hele bezetting van het stembureau wordt gewijzigd²;

² Controle is alleen noodzakelijk indien de bezetting van het hele stembureau wijzigt.

Alleen in die situatie is namelijk sprake van een volledig overdracht van verantwoordelijkheden. Bij tussentijdse wisseling van één van de leden is dat niet

- c. in geval van mobiele stembureaus bij het verlaten van de locatie en de aankomst op de nieuwe locatie;
- d. na afloop van de stemming.

Ad a: bij aanvang van de stemming

Indien de voorzitter van het stembureau naar aanleiding van de controle twijfels heeft over de staat van de verzegeling onderneemt hij de volgende acties:

1. hij informeert de gemeentelijke contactpersoon;
2. hij deelt de reeds aanwezige kiezers mee dat een vervangende stemmachine is aangevraagd en geeft een schatting van de tijd die zal verstrijken tot de zitting kan worden hervat;
3. in SWS-gemeenten verwijst hij kiezers naar andere stemlokalen in de buurt;
4. Zodra de vervangende machine is gearriveerd, neemt hij deze in gebruik volgens de normale procedure (waarbij ook de verzegeling wordt gecontroleerd) en kan de stemming aanvangen.
5. Op enig moment zal de politie de 'verdachte' machine meenemen. De voorzitter verzoekt de politie zodanig te opereren dat het stemproces er niet door wordt belemmerd.
6. In het proces-verbaal N 10-3 vermeldt hij dat de oorspronkelijke stemmachine is vervangen en meegenomen door de politie voor nader onderzoek.

Ad b en c: tijdens de stemming

NB: Alléén van toepassing bij stembureaus waar controle moet plaatsvinden gedurende de dag omdat alle leden van het stembureau worden vervangen en bij mobiele stembureaus. In de andere gevallen vindt gedurende de stemming geen controle van de verzegeling plaats. Als de voorzitter de verzegeling tijdens de stemming controleert en dit leidt tot twijfel over de verzegeling, onderneemt de voorzitter de volgende acties:

1. hij informeert de gemeentelijke contactpersoon
2. hij past de procedure voor het schorsen van de zitting toe (artikel J 38 van de Kieswet en nader omschreven in de artikelen J 26 tot en met J 35 van het Kiesbesluit) en informeert de burgemeester die nadere instructies geeft.

Ad d. Na afloop van de stemming

Indien de voorzitter van het stembureau bij de controle na afloop van de stemming twijfels heeft over de staat van de verzegeling onderneemt hij de volgende acties:

1. hij informeert de gemeentelijke contactpersoon;
2. hij wacht met het uitvoeren van de handelingen omschreven in artikel N 4, N 5 en N 6 van Kiesbesluit (maken afdruk etc) tot de politie is gearriveerd.

noodzakelijk omdat in dat geval het stemproces te veel zou worden verstoord. Van deze controle hoeft niet separaat melding te worden gemaakt in het proces-verbaal.

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
7 van 13

Zodra de politie is gearriveerd, maakt hij de afdruk en verricht de overige handelingen voor het vaststellen van de uitslag. De voorzitter vervolgens plaatst het stemgeheugen in een separate verzegelde enveloppe waarop staat vermeld dat dit geheugen afkomstig is van een 'verdachte' stemmachine

3. hij maakt melding in het proces-verbaal van het feit dat de stemmachine is meegenomen voor nader onderzoek na afloop van de stemming

Meldingen van kiezers dat de gebruikte stemmachine frauduleus is

Indien een kiezer aan het stembureau de mededeling doet dat met de betreffende stemmachine is gefraudeerd, meldt de voorzitter dit (indien het stembureau er vanuit gaat dat deze melding serieus moet worden genomen) aan de contactpersoon van de gemeente. Deze opmerking wordt ook vermeld in het proces-verbaal. Het stemgeheugen van de 'verdachte' machine wordt na afloop van de stemming in een verzegelde enveloppe gedaan (artikel N 4, zesde lid Kiesbesluit) waarop wordt aangetekend dat dit geheugen afkomstig is uit een 'verdachte' stemmachine. De stemmachine zal vervolgens na afloop van de stemming worden overgedragen aan de politie.

Twijfels van de leden van het stembureau aan het correct functioneren van de stemmachine wegens fraude

Indien de leden van het stembureau twijfelen over het correct functioneren van de stemmachine wegens fraude, bijvoorbeeld als gevolg van de uitslag, meldt de voorzitter dit direct aan de gemeentelijke contactpersoon. Ook maakt de voorzitter hiervan melding in het proces verbaal. Het stemgeheugen van de 'verdachte' machine wordt na afloop van de stemming in een verzegelde enveloppe gedaan (artikel N 4, zesde lid Kiesbesluit) waarop wordt aangetekend dat dit geheugen afkomstig is uit een 'verdachte' stemmachine. De stemmachine zal vervolgens na afloop van de stemming worden overgedragen aan de politie.

Instructies leden stembureau in verband met het afluisteren van stemmachines

Binnen een straal van vijf meter zou met zeer geavanceerde apparatuur de straling van de stemmachine mogelijk af te luisteren zijn. Indien de stembureauleden het vermoeden hebben dat een persoon zich schuldig maakt aan het afluisteren, onderneemt de voorzitter de hieronder omschreven acties.

Hoe te handelen in geval van verdenking van af luisterpraktijken:

1. De voorzitter verzoekt de desbetreffende persoon de activiteit te staken en zo niet zich onmiddellijk te verwijderen uit het stemlokaal;
2. De leden van het stembureau trachten in verband met eventueel onderzoek van de politie een zo goed mogelijke beschrijving te kunnen geven van de betreffende persoon (man/vrouw, lengte, haarkleur, kleding, bijzondere kenmerken ect).
3. De voorzitter meldt het voorval zo spoedig mogelijk aan de contactpersoon van de gemeente.

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
8 van 13

4. De voorzitter maakt aantekening van het voorval in het proces-verbaal van de zitting met vermelding van het tijdstip waarop het voorval plaatsvond.
5. In geval de politie nog tijdens de zitting zich naar aanleiding van het voorval tot het stembureau richt voor nader onderzoek, verlenen de leden van het stembureau hieraan zo goed mogelijk medewerking zonder dat daardoor de gang van zaken in het stemlokaal wordt geschaad. Zo nodig verzoeken zij de politie op een later tijdstip, bijvoorbeeld na afloop van de stemming of op een naar verwachting rustiger moment, terug te keren.

Omgaan met bezwaren van kiezers door leden stembureau

Kiezers die in het stembureau aanwezig zijn, kunnen gedurende de zitting van het stembureau mondeling bezwaar aantekenen, indien de stemming niet overeenkomstig de wet geschiedt (artikel J 35 van de Kieswet). Ook als de stemmen worden geteld – bij de zogenaamde stemopneming - bestaat deze mogelijkheid. In artikel N 9 van de Kieswet is bepaald dat aanwezige kiezers mondeling bezwaar kunnen inbrengen na het bekend maken van de opgenomen stemmen.

De term "aanwezig" wil zeggen dat geen bezwaar kan worden gemaakt namens een niet-aanwezige derde of namens een rechtspersoon. Een ingebracht bezwaar geldt uitsluitend als bezwaar van de aanwezige kiezer die het heeft ingebracht.

Dat een bezwaar *mondeling* moet worden ingebracht, betekent primair dat er geen vormvoorschriften worden gesteld. Een mondeling bezwaar dat wordt ondersteund met een schriftelijke toelichting wordt in beginsel in ontvangst genomen. De schriftelijke verklaring dient wel betrekking te hebben op de stemming of de opneming van de stemming. Het is onwaarschijnlijk dat iemand voorafgaand aan het bezoek aan het stemlokaal al kan weten dat de stemming niet in overeenstemming met de wet geschiedt en zijn bezwaar daartegen vooraf al op papier kan zetten, maar onmogelijk is dat niet. Heeft het bezwaar betrekking op de stemming of de opneming van de stemming, dan wordt een eventueel schriftelijke deel van het bezwaar aan het proces-verbaal gehecht.

Niet in het proces-verbaal wordt opgenomen: een bezwaar dat niet betrekking heeft op de stemming of de opneming van de stemming. Bij twijfel wordt het bezwaar opgenomen in het proces-verbaal. U wordt aangeraden niet over een bezwaar in discussie te treden.

Aan degene die bezwaar inbrengt, wordt gevraagd naam en adres op te geven. Deze worden in het proces-verbaal opgenomen. Als de indiener van het bezwaar weigert naam en adres op te geven, wordt het bezwaar

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
9 van 13

desondanks in het proces-verbaal opgenomen en wordt in het proces-verbaal aantekening gemaakt van de weigering.

Als het formulier voor het proces-verbaal te weinig ruimte biedt voor alle bezwaren, worden de overige bezwaren op een apart vel opgenomen dat aan het proces-verbaal wordt gehecht.

Vragen over de betrouwbaarheid van stembureaus

Stembureauleden kunnen kiezers desgevraagd informeren over de getroffen beveiligingsmaatregelen zoals de verzegeling en de beveiligingsmaatregelen bij de gemeente. Zij kunnen zeggen dat er geen reden is te veronderstellen dat de gebruikte stemmachine niet correct functioneert. Mocht een kiezer zelf de verzegeling willen controleren, geeft de voorzitter aan dat controle door de kiezer zelf niet mogelijk is. Wel kan de voorzitter de kiezer er op attenderen dat hij in het stemlokaal aanwezig mag zijn bij de controle van de verzegeling na afloop van de stemming.

Vragen van kiezers over 'afluisteren' (aan stembureauleden)

Indien kiezers vragen welke maatregelen getroffen zijn om de problematiek van het afluisteren tegen te gaan, kunt u de hierboven genoemde maatregelen vermelden. Mochten kiezers vragen of het nog steeds mogelijk is om te horen op wie zij stemmen als gevolg van het gebruik van leestekens (diakritisch tekens) in bijvoorbeeld Christen Democratisch Appèl of Nicolaï, kunt u de kiezer meedelen dat dit niet meer mogelijk is omdat de leestekens niet in het display van de stemmachine worden vertoond. Mochten kiezers vragen hebben over het ontbreken van de leestekens in het display, kan worden geantwoord dat deze zijn verwijderd als maatregel voor de beveiliging van de stemmachine tegen afluisteren. U kunt er op wijzen dat de Kiesraad aangegeven hiertegen geen bezwaar te hebben.

3 Taken gemeente als plaatselijk stembureau/ hoofdstembureau

Inlezen en verdere behandeling verdachte geheugens

In het geval er tijdens of na afloop van de stemming is geconstateerd dat sprake is van een 'verdachte' stemmachine, is het stemgeheugen van deze machine door het stembureau in een separate verzegelde enveloppe gedaan. U dient deze enveloppen niet te openen en dus deze geheugens niet uit te lezen. In plaats daarvan voert u de uitslag van deze stemgeheugens op basis van het proces-verbaal handmatig in. U dient de enveloppen met verdachte stemgeheugens zo spoedig mogelijk over te dragen aan de plaatselijk politie voor nader onderzoek.

Controle van uitslagen vermeld in het proces-verbaal

Direct na de stemming op woensdag 22 november aanstaande wordt in iedere stembureau proces-verbaal (model N 10-1 of N 10-3) opgemaakt. Ik benadruk

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
10 van 13

dat het voor een betrouwbare vaststelling van de uitslag noodzakelijk is dat de gemeenten bij de vaststelling van het proces-verbaal N 11 een 100% controle uitoefenen op de juistheid van de gegevens die de basis voor de uitslag vormen.

Dit betekent dat gecontroleerd dient te worden:

- a) of de gegevens op het telstrookje uit de stemmachine, overeenkomen met de gegevens die zijn opgenomen in het proces-verbaal dat door ieder stembureau is opgemaakt (model 10-1 of N 10-3) en vervolgens;
- b) of de totalen voor de gemeenten op de opgave die door de burgemeester wordt opgemaakt (model N 11), overeenkomen met de onderliggende gegevens van de stembureaus. Op basis van de Kieswet is het papieren proces immers leidend bij de verdere vaststelling van de uitslag door de hoofdstembureaus en de Kiesraad.

Wijze van aanleveren van de processen-verbaal

Nadat de gemeenten (en de hoofdstembureaus) alle voorbereidende werkzaamheden ter vaststelling van de uitslag hebben verricht, is de Kiesraad de instantie die uiteindelijk verantwoordelijk is voor de vaststelling van de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen. In dat kader kan de Kiesraad in de positie komen te verkeren dat hij zich een oordeel dient te vormen over de betrouwbaarheid van de in het verkiezingsproces gebruikte stemmachines en de verrichte controles. Om deze reden heeft de minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties, in afwijking van voorgaande verkiezingen, besloten dat het wenselijk is dat de Kiesraad bij de vaststelling van de uitslag kan beschikken over afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus waarin informatie is opgenomen die betrekking heeft op de stemmachines. Dit betreft in ieder geval afschriften van de processen-verbaal waarin bezwaren van kiezers zijn opgenomen, maar ook de processen-verbaal waar andere zaken rond stemmachines aan de orde zijn geweest zoals schorsing van de zitting en verbreking van de verzegeling van de stemmachine. Deze aanpassing heeft een aantal gevolgen voor de werkzaamheden van met name de hoofdstembureaus. Het model proces-verbaal van de hoofdstembureaus (model O 3) is onlangs, in lijn met deze wijziging aangepast. Nu is geregeld dat bij dit proces-verbaal van het hoofdstembureau de processen-verbaal van de stembureaus *waarop aantekening is gemaakt van door kiezers ingediende bezwaren* (model N 10 en N 11) dienen te worden gevoegd.

Dit komt er in de praktijk op neer dat de hoofdstembureaus twee verschillende pakketten stukken dienen aan te leveren. Aan de *Kiesraad* dienen de volgende afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus (N 10-1 en N 10-3) te worden aangeleverd:

- processen-verbaal waarin bezwaren zijn vermeld, van welke aard dan ook;
- processen-verbaal waarin andere zaken rond stemmachines aan de orde zijn geweest zoals constatering van verbreking van de verzegeling van de stemmachine en

Datum
10 november 2006

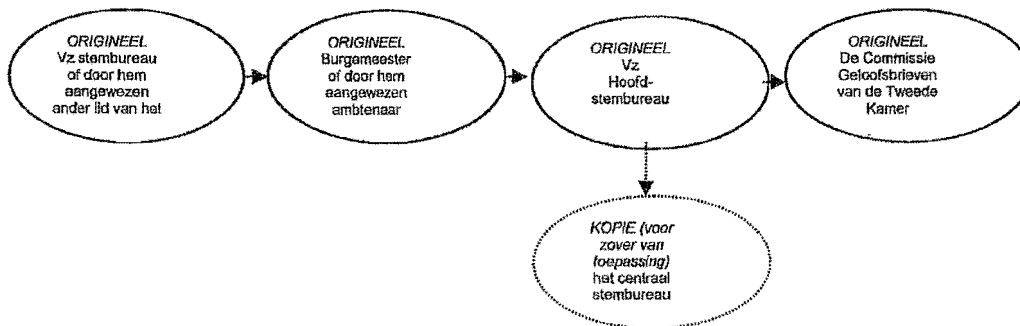
Kenmerk
2006-000361782

Blad
11 van 13

- processen/verbaal waaruit blijkt dat de zitting van stembureau geschorst is geweest, om welke reden dan ook.

Aan de (Commissie voor het onderzoek van de Geloofsbriefen van de) Tweede Kamer dienen daarentegen *alle* (originele) processen-verbaal van de stembureaus te worden overlegd. De opgaven van de burgemeester van de aantallen uitgebrachte stemmen in zijn gemeenten op grond van artikel N 11 van de Kieswet wordt gevoegd bij de originele processen-verbaal bestemd voor de Tweede Kamer. De Kiesraad hoeft geen kopie van deze opgave te krijgen. Zowel aan de Kiesraad als aan de Tweede Kamer dienen integrale processen-verbaal te worden aangeleverd en niet bv. alleen die onderdelen die betrekking hebben op een schorsing van de zitting.

Ter verduidelijking volgt hieronder een schematische weergave van de overdracht van de processen-verbaal van de zitting van de stembureaus (model N 10-1 of N 10-3):

De omvangrijke controlewerkzaamheden van alle processen-verbaal moeten door alle betrokken instanties in zeer korte tijd uitgevoerd worden. Ter vergemakkelijking van dit proces is het zowel voor de (Commissie voor het onderzoek van de Geloofsbriefen van de) Tweede Kamer als voor de Kiesraad van belang dat alle stukken op eenzelfde wijze, overzichtelijk geordend, door *iedere gemeente* worden aangereikt aan het hoofdstembureau.

Overzichtelijk geordend betekent in dit geval:

- a) per gemeente op volgnummer van het stembureau,
- b) per stembureau geniet (en niet in mapjes of ingebonden)
- c) met vermelding van het aantal en de nummering en/of benaming van de stembureaus in de gemeente.

Aan de hoofdstembureaus wordt vervolgens verzocht een afschrift van het proces-verbaal van het hoofdstembureau (model O 3) samen met bovenstaande

Datum
10 november 2006

Kenmerk
2006-0000361782

Blad
12 van 13

stukken, zoals hierboven aangegeven, zo spoedig mogelijk na de zitting van het hoofdstembureau ter vaststelling van de uitslag in hun kieskring op 24 november a.s. naar de Kiesraad en de Tweede Kamer over te brengen.

4 Stemmen in een willekeurig stemlokaal (SWS)

Het specifieke SWS deel van deze circulaire is beperkt tot de volgende onderwerpen: stembureauleden van buiten de gemeente en controle stempassen door stembureauleden. U bent reeds eerder geïnformeerd over deze onderwerpen door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Gezien het belang dat ik aan deze onderwerpen hecht, zijn deze onderwerpen in deze circulaire opgenomen.

Stembureauleden van buiten de gemeente

De Kieswet biedt de mogelijkheid dat er stembureauleden worden benoemd van buiten de gemeenten (vloeit voort uit artikel E 4 Kieswet). In artikel J 11 Kieswet wordt aangegeven dat stembureauleden uit een ander stemdistrict hun stem kunnen uitbrengen in het stembureau waar zij zitting hebben, indien zij kiesgerechtigd zijn voor de betreffende verkiezing. Ook bij SWS is er deze mogelijkheid, aangezien er op dit punt in de wet- en regelgeving KOA niet wordt afgeweken van de Kieswet. Bij gemeenteraadsverkiezingen levert dit dan ook geen onduidelijkheden op, stembureauleden van buiten de gemeente kunnen alleen in hun eigen gemeente een stem uitbrengen.

In het model SWS/N10-3 (lees ook SWS/N10-1) is in tegenstelling tot het model N10-3 (reguliere proces) geen ruimte om de gegevens van stembureauleden van buiten de gemeente op het model in te vullen.

Aangezien de processen-verbaal in het kader van de stemmachine discussie worden aangepast, zal er op grond van J 11 Kieswet, ook in het SWS/N10-3 model ruimte worden geboden om de gegevens van stembureauleden van buiten de gemeente op te nemen. Vooruitlopend op deze informatie hebben sommige gemeenten aan stembureauleden gevraagd om een kiezerspas in hun eigen gemeente aan te vragen. Uiteraard kunnen stembureauleden van buiten de gemeente op deze wijze hun stem uitbrengen bij het stembureau waar zij zitting hebben.

Gezien het bovenstaande is model SWS/J 38 overeenkomstig aangepast.

Instructie Stembureauleden bij SWS

De handelingen die stembureauleden moeten vervullen bij SWS wijken af van de procedures die bij het systeem met de oproepingskaart werden gebruikt. In dit deel wordt ingegaan op de gewijzigde procedures. Daarnaast wordt aangegeven waar stembureauleden op moeten letten bij de aanmelding van de kiezers.

Leidraad voor het stembureau

(stemmachine-editie 2006)

Te gebruiken voor :

Gemeenteraad
Tweede Kamer
Provinciale staten
Europees Parlement
Referenda

Gebaseerd op wetgeving januari 2006

Nedap/Groenendaal
Bureau voor Verkiezingen
Postbus 6
7140 AA Groenlo

VOORWOORD

Een nieuwe leidraad ligt weer voor u. Een vertrouwd begrip voor uw stembureauleden. Een drukwerk met daarin specifiek voor u als stembureau lid weergave van de handelingen die moeten worden verricht. Met daarnaast schematische weergaven van die handelingen en veel foto's.

Leest u dit drukwerk door:

Mocht u desondanks vragen en/of opmerkingen hebben, neemt u dan contact op met de gemeentelijke organisatie.

Aan deze leidraad is een apart hoofdstuk toegevoegd (hoofdstuk V) speciaal gericht op gemeenten die deelnemen aan het experiment "Stemmen in een willekeurig Stemlokaal".

Inhoudsopgave		pagina
HOOFDSTUK I	§ 1. Stembureauleden	4
	§ 2. Aanwezigheid leden	4
	§ 3. Wijziging samenstelling	4
	§ 4. Presentiegeld	4
	§ 5. Taak voorzitter	4
	§ 6. Taak lid aan de stembureautafel	4
	§ 7. Taak lid aan de stemmachine	4
	§ 8. Toelichting afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie	4
	§ 9. Vragen?	5
	§ 10. Openbaarheid stemming	5
	§ 11. Bezwaren stemming	5
	§ 12. Handhaven orde	5
	§ 13. Beïnvloeding kiezers	5
	§ 14. Schorsing stemming bij wanorde	5
	§ 15. Duur stemming	6
	§ 16. Einde stemming	6
	§ 17. Hulp aan de kiezer	6
	§ 18. Opruimen van het stemlokaal	6
HOOFDSTUK II	werkzaamheden vóór 07.30 uur	
	§ 19. Schematisch overzicht van de werkzaamheden	7
	§ 20. Gereedmaken stemmachine	9
HOOFDSTUK III	werkzaamheden tussen 07.30 uur en 21.00 uur	
	§ 21. Wijze van stemmen	11
	§ 22. Schematisch overzicht van diverse kiezers	12
	§ 23. Wijze van stemmen	15
	§ 24. Bijzondere situaties	16
HOOFDSTUK IV	werkzaamheden ná 21.00 uur	
	§ 25. Printen van de uitslag en opmaken van het proces-verbaal	17
	§ 26. Vaststelling en bekendmaking uitslag	22
	§ 27. Inpakken en verzegelen	22
HOOFDSTUK V	Stemmen in een willekeurig Stemlokaal	23
HOOFDSTUK VI	Kieswet	
	§ 28. Artikelen	29
HOOFDSTUK VII	Kiesbesluit	
	§ 29. Artikelen	39
HOOFDSTUK VIII	Experimentenwet en -besluit	48
HOOFDSTUK IX	Model Proces-Verbaal	51

ALGEMEEN

- § 1. Stembureauleden Elk stembureau bestaat uit minimaal drie leden, van wie er één voorzitter is. Gedurende de zitting zijn steeds de voorzitter en twee leden aanwezig. Als de voorzitter er niet is, treedt één van de leden als voorzitter op. De leden van het stembureau geven tijdens de uitoefening van hun functie geen blijk van hun politieke gezindheid.
- § 2. Aanwezigheid leden Het is aan te bevelen dat de leden om 7.00 uur aanwezig zijn in het stemlokaal. Indien nodig wordt één van de leden gevraagd eerder te komen om het stembureaumateriaal in ontvangst te nemen.
LAAT NOOIT HET STEM-BUREAUMATERIAAL ONBEHEERD ACHTER.
Indien de bezetting incompleet is onderneemt voor zover mogelijk de voorzitter of één van de leden actie om de bezetting te completeren.
- § 3. Wijziging samenstelling Van de wisselingen in de samenstelling van het stembureau wordt door de voorzitter in het proces-verbaal aantekening gehouden met opgave van de tijd van de vervanging. Dit geldt niet voor een eventuele pauzeregeling.
- § 4. Presentiegeld Eventuele financiële vergoedingen die u ontvangt voor uw werkzaamheden op een stembureau dient u op te geven bij uw belastingaangifte. Dit is afhankelijk van de gemeente waarin u woonachtig bent. Informeer hiernaar bij de met de verkiezing belaste perso(o)n(en).
- § 5. Taak voorzitter De voorzitter is belast met de handhaving van de orde in het stemlokaal. De in het lokaal aanwezige kiezers moeten zich naar zijn aanwijzingen gedragen. Hij ziet erop toe, dat de stemming en de voorgeschreven werkzaamheden volgens de voorschriften verlopen. Indien bij het nemen van een beslissing door het stembureau de stemmen staken, beslist de stem van de voorzitter. De voorzitter neemt de oproepingskaarten, volmachtbewijzen en kiezerspassen van de kiezers in ontvangst.
- § 6. Taak lid aan de stembureautafel Dit lid is belast met het registreren van de kiezers in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie.
- § 7. Taak lid aan de stemmachine Dit lid houdt zich bezig met de bediening van de stemmachine en het toezicht op een goede doorstroming.
- § 8. Toelichting afschrift De gegevens die vermeld staan in het u ter beschikking gestelde afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie zijn vertrouwelijk. Lees de informatie op zachte toon voor, zodat anderen niet onnodig mee hoeven te luisteren.

Het voorkomt wellicht ergernis. Veel voorkomende klachten van kiezers over het oplezen van de naam hebben betrekking op de vermelding ('weduwe van') in het afschrift. Veel mensen stellen het zeer op prijs indien u deze vermelding niet hardop voorleest. (Dit geldt niet voor gemeenten die meedoen aan het project SWS.)

- § 9. Vragen?** Indien u niet zeker bent van uw zaak, overleg dan in zulke gevallen met de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en).
- § 10. Openbaarheid stemming** Gedurende de tijd dat het stembureau zitting houdt (ook na 21.00 uur), zijn de kiezers bevoegd in het stemlokaal te vertoeven, voor zover de orde daardoor niet wordt verstoord en de voortgang van de zitting niet wordt belemmerd. Met name na 21.00 uur is er nog wel eens belangstelling voor het opmaken van het proces-verbaal. Houdt u aan de in de Kieswet gestelde regels; dit kan veel ongemak voorkomen.
- § 11. Bezwaren stemming** Als de leden van het stembureau de wettelijke bepalingen niet naleven, dan kunnen de in het stemlokaal aanwezige kiezers mondeling bezwaren inbrengen. De bezwaren worden in het proces-verbaal van de zitting van het stembureau vermeld. Het is niet de bedoeling dat u allerlei opmerkingen of bezwaren van kiezers die geen verband houden met de stemming zelf vermeldt in het proces-verbaal. Attendeert u deze kiezers op de mogelijkheid een brief te schrijven aan het college van burgemeester en wethouders.
- § 12. Handhaven orde** De voorzitter is belast met de handhaving van de orde tijdens de zitting. De kiezers, die zich in het stemlokaal bevinden, moeten zich naar zijn aanwijzingen gedragen. Hij kan daartoe de burgemeester om bijstand verzoeken. Indien mogelijk overlegt de voorzitter hierover tevoren met de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en); in ieder geval laat hij zo'n maatregel direct per telefoon weten.
- § 13. beïnvloeding kiezers** In het stemlokaal worden geen activiteiten ontplooid die erop gericht zijn de kiezers in hun keuze te beïnvloeden.
- § 14. Schorsing stemming bij wanorde** Indien zich naar het oordeel van het stembureau omstandigheden voordoen in of nabij het stemlokaal die de behoorlijke voortgang van de zitting onmogelijk maken, wordt dit door de voorzitter verklaard. De zitting wordt daarop geschorst. De voorzitter doet hiervan terstond mededeling aan de burgemeester. De burgemeester bepaalt vervolgens wanneer en waar de zitting wordt hervat.

- Bij schorsing handelt u als volgt: - u blokkeert het bedieningspaneel; u verwijdert de sleutel en stopt deze in een door u te verzegelen envelop. U verpakt de ingeleverde oproepingskaarten, het afschrift, de ingeleverde kiezerspassen en volmachtbewijzen en verzegelt deze.
- § 15. Duur stemming** De stemming duurt van **07.30** uur tot **21.00** uur: Het is van het grootste belang de stemming precies om 07.30 uur te laten beginnen.
- § 16. Einde stemming** Zodra de voor de stemming bepaalde tijd verstreken is, om 21.00 uur precies, wordt dit door de voorzitter aangekondigd en worden alleen de op dat ogenblik in het stemlokaal of bij de ingang daarvan aanwezige kiezers nog tot de stemming toegelaten.
- § 17. Hulp aan invalide kiezer** Wanneer aan het stembureau blijkt dat een kiezer wegens zijn lichamelijke gesteldheid hulp behoeft, staat het toe dat deze zich laat bijstaan. Een analfabeet of een geestelijk onbekwame is geen lichamenlijk gebrekkige; hulp mag hem niet worden verleend. Het verlenen van bijstand dient bij voorkeur door een derde te geschieden. Niet uitgesloten is evenwel dat een lid van het stembureau desgevraagd die bijstand verleent. Bij het maken van een keuze dient de kiezer zich achter de stemmachine te bevinden.
- § 18. Opruimen van het stemlokaal** Met de formele afhandeling, zoals het opmaken van het procesverbaal en het overbrengen van de gegevens naar het gemeentehuis, komt er een einde aan de verkiezingsdag. Laat het stemlokaal in ieder geval schoon en opgeruimd achter.

HOOFDSTUK II

WERKZAAMHEDEN VÓÓR 07.30 UUR

§ 19. Schematisch overzicht van de werkzaamheden

7.00 uur

Controleer de inrichting van het stemlokaal:

- stemmachine
- tafels en voldoende stoelen
- stroomvoorziening

Controleer 'materiaaldoos' op de volgende inhoud:

- leidraad voor de stembureau's ten behoeve van gebruik stemmachine;
- afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie;
- proces-verbaal;
- envelop voor ingenomen kiezerspassen en volmachtbewijzen;
- blanco oproepingskaarten;
- een stempel volmacht;
- stempeldoos;
- volgnummers;
- lijst met kandidaten (publicatie)
- sleutels voor stemmachine
- stemgeheugen
- (vergrootglas)
- (laspas ten behoeve van volgnummers)

Indien aanwezig:

In het stemlokaal moet op een plaats, die voor de kiezers duidelijk zichtbaar is, de lijst met de kandidaten worden opgehangen.

Aan de buitendeur van het gebouw, waarin het stemlokaal is ingericht, moet op een duidelijk zichtbare plaats het bordje 'stembureau nr...' hangen.

Controleren of het stemlokaal voor iedereen toegankelijk is.

U ZET VERVOLGENS DE STEMMACHINE OP (DEZE ACTIVITEIT KAN DOOR DE MEDEWERKERS VAN DE GEMEENTE REEDS GEDAAN ZIJN).

- open de koffer met de vier sluitingen;
 - plaats de deksel (=achterwand) rechtop;
 - til de 'achterwand' op en laat deze hierbij iets naar achter overhellen, zodat de sleuven in de 'achterwand' naar de onderste haken in de zijschotten toe bewegen. Haak nu de zijschotten aan de onderzijde vast;
 - door vervolgens de achterwand nog iets meer op te tillen, zal deze vanzelf rechtop komen te staan en kunnen de bovenste haken worden vastgehaakt;
 - laat nu de achterwand naar beneden zakken op de haken;
 - verwijder de afdekplaat boven de opbergruimte.
- Haal het netsnoer en het bedieningspaneel uit de opbergruimte. Plaats het bedieningspaneel op de tafel. Let op dat het verbindingssnoer aan het bedieningspaneel recht naar achteren komt te liggen.

Controleer allereerst of de verzegeling in tact is en daarna of de nummering van de stemmachine en de daarbij behorende nummers van de zegels overeenkomen met de gegevens die u van de gemeente hebt ontvangen. Deze nummers dienen, voor aanvang van de stemming, in het proces-verbaal NI0-3 opgenomen te worden. Als u iets vindt dat afwijkt (zegels verbroken of nummers komen niet overeen) dient u dit onmiddellijk te melden aan de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en). Zij kunnen de nodige maatregelen treffen om in ieder geval de stemming om 7:30 UUR TE LATEN BEGINNEN. Aan de betreffende stemmachine mogen absoluut geen verdere handelingen verricht worden.

Ook als u iets vindt dat afwijkt in bijvoorbeeld nummer stembureau, inhoud materiaaldoos e.d. dan dient u dat onmiddellijk te melden.

§ 20

Gereedmaken stemmachine

Handelingen stembureau lid	Zichtbaar op bedieningspaneel	Handelingen kiezer	Zichtbaar op stempaneel
START STEMMACHINE * steek de stekker in het stopcontact		Geen	
* plaats het stemgeheugen in de sleuf, druk beheerst door * controleer in het display van het stempaneel of het aantal uitgebrachte stemmen NUL is en of de juiste verkiezingsdatum staat vermeld.			

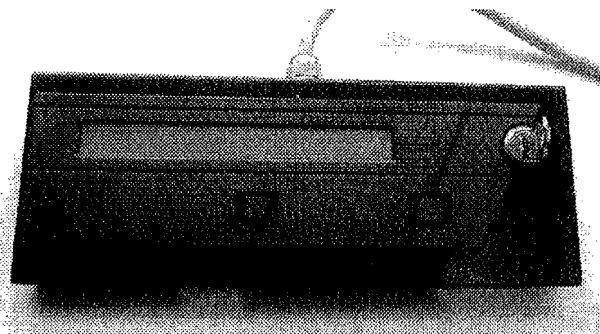

"Steek stemgeheugen in sleuf en sleutel in geheugenslot"

* De stemgeheugensleuf afsluiten door middel van omdraaien van de sleutel (u hoort piepjes)	Standby aantal uitgebrachte stemmen = 0 0	Geen	Stemgeheugen geprogrammeerd
* Sleutel uit geheugenslot nemen			

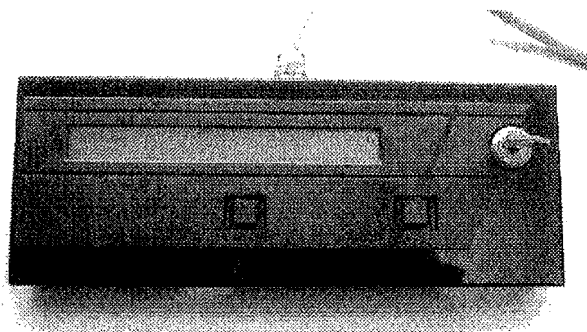

→	<ul style="list-style-type: none"> * Dezelfde sleutel plaatsen in het bedieningspaneel * De sleutel staat in de verticale stand 	Standby aantal uitgebrachte stemmen = 0		Stemcomputer nr.. Standby gereed voor stemmen Geheugen geprogrammeerd
---	---	--	--	---

"Standby"

OPENING STEMBUREAU * sleutel draaien in horizontale stand	Gestemd 0 0	Geen	U hebt gestemd
---	-------------	------	----------------

"Gestemd"

HOOFDSTUK III

WERKZAAMHEDEN TUSSEN 07.30 EN 21.00 UUR

§ 21

Wijze van stemmen

De voorzitter en de leden van het stembureau, alsmede de personen die het stembureau ten dienste staan, kunnen, indien zij kiesgerechtigd zijn voor het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, naar keuze bij dit stembureau of bij het stembureau van het voor hen aangewezen stembedistrict aan de stemming deelnemen. Indien zij behoren tot een ander stembedistrict, wordt van het uitbrengen van hun stem melding gemaakt in het proces-verbaal, onder E.

Let op! Bij gemeenteraads- en/of provinciale statenverkiezing mag u alleen als stembureaulid meestemmen als u ook in die gemeente en/of provincie woonachtig bent. Indien u uw stem niet verloren wenst te laten gaan moet u voortijdig maatregelen nemen (machtigen).

Vergissing van de kiezer

Een kiezer kan met de stemmachine in principe zolang als mogelijk keuzes veranderen. Zolang de rode stemknop niet is ingedrukt is dit mogelijk. Let u erop dat wanneer een kiezer moeite heeft zijn/haar keuze te maken u deze erop attendeert dat andere kiezers staan te wachten.

Weigering van een kiezer om te stemmen

U dient het aantal kiezers dat weigert te stemmen bij te houden. Bijvoorbeeld wanneer een kiezer weigert een volgnummer aan te nemen, een keuze te maken aan de stemmachine of na de keuze weigert de rode stemknop in te drukken. Deze weigeringen moeten worden vermeld in het proces-verbaal onder G.

Afwisseling leden stembureau

Tijdens de overdracht van de taken aan de nieuwe leden van het stembureau dient de verzegeling gecontroleerd te worden. De verzegeling moet intact zijn en de nummering van de stemmachine en de daarbij behorende nummers van de zegels moeten overeenkomen met de gegevens die u van de gemeente hebt ontvangen. Deze nummers dienen nogmaals in het proces-verbaal N10-3 opgenomen te worden. Als u iets vindt dat afwijkt (zegels verbroken of nummers komen niet overeen) dient u dit onnmiddellijk te melden aan de door het gemeentebestuur belaste perso(o)n(en). Aan de betreffende stemmachine mogen in dat geval absoluut geen verdere handelingen verricht worden.

§ 22 Schematisch overzicht van de diverse kiezers

SCHEMATISCH OVERZICHT VAN DE DIVERSE KIEZERS	
De 'gewone' kiezer	
<i>Kiezer verschijnt met de eigen op naam gestelde oproepingskaart.</i>	<i>Kiezer verschijnt zonder oproepingskaart.</i>
Alles verloopt normaal.	
Voorzitter Oproepingskaart innemen en kaartnummer oplezen. Oproepingskaart bewaren.	Schrijf duplicaat oproepingskaart uit, mits: niet de aantekening 'VOLMACHT', 'PAS' of 'BRIEF' achter de naam staat. De kiezer dient zich voldoende te legitimeren. Bij twijfel moet u de kiezer verwijzen naar het gemeentehuis.
1^e lid Kaartnummer opzoeken in afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie en naam kiezer oplezen. Na akkoord voorzitter: paraaf plaatsen achter de naam.	Idem
Voorzitter Geeft kiezer een volgnummer.	idem
Lid aan de stemmachine Neemt volgnummer in ontvangst en geeft stemmachine vrij voor kiezen.	idem
Kiezer met volmacht	
Onderhandse machtiging	Groen volmachtbewijs
<i>Kiezer verschijnt met onderhandse volmacht (omgezette oproepingskaart).</i>	<i>Kiezer verschijnt met 'speciaal' groen volmachtbewijs.</i>
De kiezer mag met deze kaart slechts deelnemen in het stembedistrict waarin zowel hijzelf als zijn volmachtgever in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie zijn opgenomen.	Deze kiezer mag met dit bewijs de stem van de volmachtgever uitbrengen binnen het gebied (gemeente, provincie, Nederland) waarvoor de verkiezing gehouden wordt.

<p>Beiden komen voor in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie.</p> <p>De kiezer moet de stem van de volmachtgever TEGELIJK met zijn eigen stem uitbrengen (maximaal twee volmachten per kiezer).</p>	<p>U hoeft het afschrift niet te raadplegen voor dit volmachtbewijs, wel voor de 'gewone' oproepingskaart.</p> <p>Idem.</p>
<p>Voorzitter</p> <p>Volmachtbewijs en oproepingskaart innemen, kaartnummers oplezen na akkoord volmachtbewijs aan 1^e lid overhandigen. Oproepingskaart na akkoord op de stapel leggen.</p>	<p>Volmachtbewijs en oproepingskaart innemen en controleren of deze geldig zijn voor de verkiezing waarvoor men zitting heeft en afgeven aan 1^e lid.</p>
<p>1^e lid</p> <p>Volnummers opzoeken in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie. Namen betrokkene en volmachtgever opnoemen.</p> <p>Bij gewone kiezer paraaf stellen.</p> <p>Bij volmachtgever stempel 'VOLMACHT' plaatsen.</p> <p>Op oproepingskaart volmachtgever paraaf plaatsen.</p> <p>Volmachtbewijs apart bewaren van de overige oproepingskaarten.</p>	<p>Paraaf zetten op volmachtbewijs en deze op stapel van volmachtbewijzen leggen.</p> <p>Gemachtigde behandelen als 'gewone' kiezer, tenzij deze in bezit is van een kiezerspas.</p>
<p>Voorzitter</p> <p>Geeft volnummer(s) af.</p>	<p>Idem.</p>
<p>Lid aan de stemmachine</p> <p>Neemt volnummer(s) in en geeft stemmachine vrij voor kiezen.</p>	<p>Idem.</p>

Kiezer met kiezerspas

Kiezer verschijnt met een kiezerspas. De kiezerspas is te herkennen aan het gemeentestempel en ondertekening aan de achterzijde van de oproepingskaart. Een kiezer met een dergelijke pas kan in ieder willekeurig stembureau binnen het gebied waarvoor de verkiezing wordt gehouden stemmen. U hoeft het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie niet te raadplegen. Voor de kiezer aan wie een kiezerspas is verstrekt is in het oorspronkelijke uittreksel de aantekening 'PAS' gesteld.

Aan een kiezer die deze aantekening in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie heeft staan kan nooit een duplicaat oproepingskaart worden verstrekt.

Een kiezer met een kiezerspas kan wel zijn oproepingskaart omzetten in een onderhandse machtiging. Het stembureau plaatst bij de rubriek aantekening 'VOLMACHT' en haalt de aantekening 'PAS' door met reden van doorhaling.

Een kiezer met een kiezerspas mag wel stemmen als gemachtigde indien deze in het bezit is van de officiële volmachtbewijzen verleend door de gemeente. Onderhandse machtiging is alleen mogelijk indien de kiezer met kiezerspas in het stembureau waarvoor deze is uitgenodigd gaat stemmen. **De stembedistrictnummers op de oproepingskaarten moeten bij onderhandse machtiging altijd dezelfde zijn.**

Een veel gehoorde opmerking!

Jongeren die voor hun ouders willen stemmen, denken met een kiezerspas en onderhandse machtiging dit te kunnen regelen. Dit kan dus alleen als beide in hetzelfde stembedistrict staan ingeschreven! In praktijk komt dat zelden voor.

Voorzitter

Kiezer komt met kiezerspas. Voorzitter neemt deze in en controleert of betrokkene aan de verkiezing mag deelnemen. Overhandigt de kaart aan het 1e lid.

1^e lid

Plaatst paraaf op de kaart en legt deze apart van de overige oproepingskaarten.

Voorzitter

Geeft volgnummer(s) af.

Lid aan de stemmachine

Neemt volgnummer(s) in geeft stemmachine vrij voor kiezen.

ALLE DOOR DE VERSCHENEN KIEZERS INGELEVERDE OPROEPINGSKAARTEN
DIENT U ZORGVULDIG BIJ ELKAARTE BEWAREN.

HET STEM-BUREAU MAG NOOIT EIGENHANDIG EEN AANVULLING
AANBRENGEN IN HET AFSCHRIFT VAN GEGEVENS UIT DE GEMEENTELIJKE
ADMINISTRATIE.

DE VOLMAGTGEVER IS NIET BEVOEGD EEN EENMAAL VERLEENDE VOLMAGT IN TE TREKKEN OF NA HET VERLENEN VAN VOLMAGT IN PERSOON AAN DE STEMMING DEEL TE NEMEN. ZIE ARTIKEL 1.5 VAN DE KIESWET.

STRAFBAAR IS EEN KIEZER DIE KOMT STEMMEN (B.V. MET DUPLICAAT-OPROEPINGSKAART) TERWIJL HIJ/ZIJ EEN ANDER DAARTOE HEEFT GEMAGHTIGD.

STRAFBAAR IS EEN GEMAGHTIGDE DIE KOMT STEMMEN ALS HIJ/ZIJ WEEET DAT ZIJN/HAAR VOLMAGTGEVER IS OVERLEDEN.

§ 23 Schematische overzicht wijze van stemmen

Handelingen stembureau lid	Zichtbaar op het bedieningspaneel	Handelingen kiezer	Zichtbaar op stempaneel
VOLGNUMMER * kiezer overhandigt volgnummer * stemmachine vrij geven door zwarte toets bedieningspaneel in te drukken	Vrij voor kiezen (aantal stemmen = 0)	Kiezer neemt plaats achter stemmachine	Druk op naam gewenste kandidaat
	Gekozen 0	Kiezer maakt keuze door middel van indrukken naam kandidaat op stemvel	Is keuze juist? druk op rode stemknop (partij en naam kandidaat worden hier weergegeven)
	Gekozen 0 Gestemd 1	Kiezer drukt op rode stemknop	U heeft gestemd
HERHALEN HANDELINGEN VANAFVOLG- NUMMER		Kiezer verlaat stemmachine	

§ 24 Bijzondere situaties

Handelingen kiezer	Zichtbaar op stempaneel	Handelingen stembureaulid	Zichtbaar op bedieningspaneel
* Verkeerde naam ingedrukt	lijst en kandidaatnaam	indien kiezer hierom vraagt aangeven dat hersteftoets gebruikt kan worden of een nieuwe naam indrukken	gekozen ..
Kiezer drukt op herstel	druk op naam gewenste kandidaat	zie boven	vrij voor kiezen
Kiezer maakt nieuwe keuze	lijst en kandidaatnaam		gekozen ..
* Partijnaam ingedrukt	niet toegeiaten! druk op herstel, kies een kandidaat	indien kiezer hulp vraagt aangeven dat op herstel gedrukt moet worden.	gekozen voor partij
Kiezer drukt op herstel	druk op naam gewenste kandidaat	zie boven	vrij voor kiezen
Kiezer maakt nieuwe keuze	lijst en kandidaatnaam		gekozen ..
* Kiezer drukt niet op rode stemknop	lijst en kandidaatnaam	kiezer erop attenderen dat stemhandeling nog niet is afgerond	gekozen ..
Kiezer drukt alsnog op rode stemknop	u hebt gestemd		gestemd ..
* Kiezer weigert rode stemknop in te drukken en loopt weg	lijst en kandidaatnaam		gekozen ..
		sleutel in bedieningspaneel in verticale stand plaatsen en weer naar horizontaal terugdraaien.	standby gestemd .. (aantal uitgebrachte stemmen is niet gewijzigd)
Kiezer drukt allèen op rode stemknop	vergissing, druk op herstel kies eerst een kandidaat	kiezer er op attenderen dat eerst een kandidaat moet worden gekozen	gestemd zonder keuze te maken

HOOFDSTUK IV

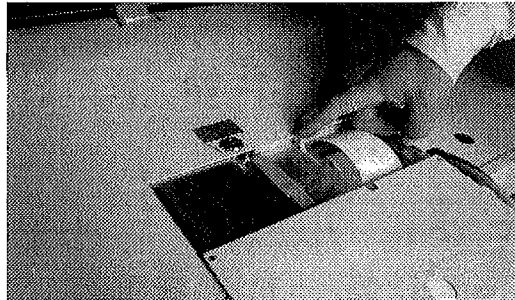
WERKZAAMHEDEN NA 21.00 UUR

DIT IS HET BELANGRIJKSTE MOMENT VAN DE DAG!

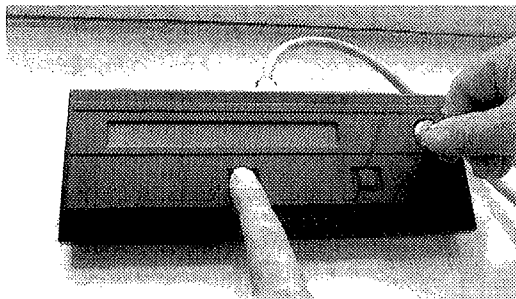
Het is belangrijk dat u als leden van het stembureau deze leidraad, van tevoren goed bestudeert, zodat u de werkzaamheden vlot en secuur kunt uitvoeren. Als u de volgende instructies precies opvolgt zult u merken dat het proces-verbaal beslist niet ingewikkeld is.

§ 25. PRINTEN VAN DE UITSLAG EN OPMAKEN VAN HET PROCES-VERBAAL

Controleer allereerst of de verzegeling in tact is en daarna of de nummering van de stemmachine en de daarbij behorende nummers van de zegels overeenkomen met de gegevens die u van de gemeente hebt ontvangen. Deze nummers dienen nogmaals in het proces-verbaal NI0-3 opgenomen te worden. Als u iets vindt dat afwijkt (zegels verbroken of nummers komen niet overeen) dient u dit onmiddellijk te melden aan de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en). Aan de betreffende stemmachine mogen in dat geval absoluut geen verdere handelingen verricht worden.

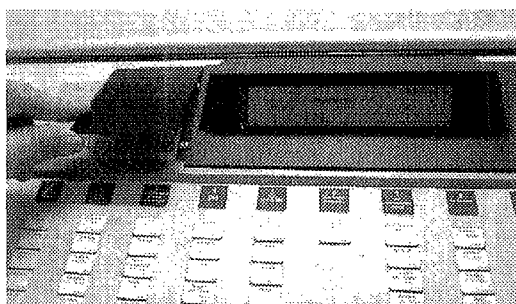

Handelingen stembureau lid	Zichtbaar op bedieningspaneel	Zichtbaar op stempaneel
AFSLUITEN VERKIEZINGEN Sleutel op het bedieningspaneel in verticale stand draaien	Standby ... Uitslag: bedien vrijgave en stemknop	Stemcomputer standby...
Druk op de zwarte knop en draai tegelijkertijd de sleutel in horizontale stand	Functies	< Uitslag functies < Opvr: programmering < Testen < Instellingen

"druk op linker knop en draai tegelijkertijd de sleutel horizontaal"

Open het zwarte klepje aan de voorzijde van de stemmachine naast het stempaneel		
---	--	--

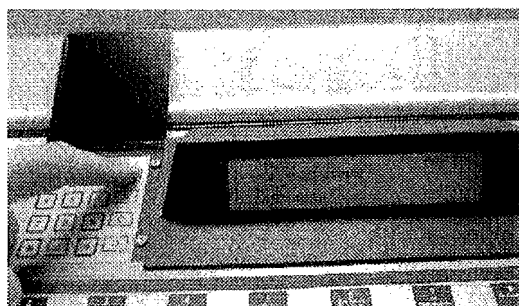

"zwarte klepje open"

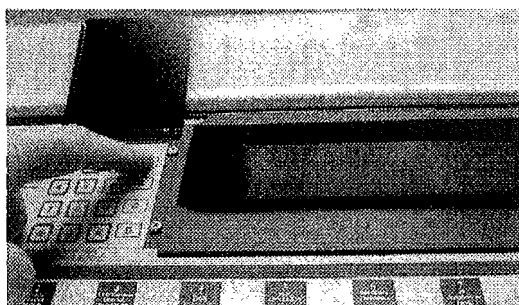
Druk op A (hiermee activeert u het onderdeel uitslag dat in het display staat aangegeven)	Funcies	A < Uitslag funcies < Opvr: programmering < Testen < Instellingen
Druk wederom op A (hiermee activeert u het onderdeel uitslag via printer)	Funcies	A < Uitslag via printer < Uitslag via display < Terug
Druk op C (hiermee activeert u het onderdeel printen proces-verbaal)	Funcies	< Lijst totaal < Kand. totaal C < Proces-verbaal < Terug

Via foto's als volgt aangegeven :

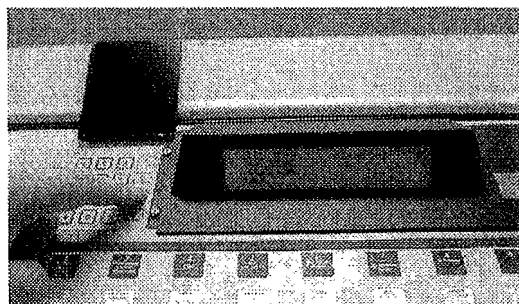
A - Uitslag

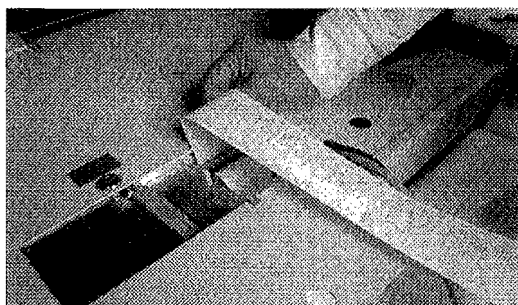

A – Uitslag via printer

C – Proces-verbaal

De uitslag van de verkiezing wordt afgedrukt.

Handeling stembureau lid	Zichtbaar op bedieningspaneel	Zichtbaar op stempaneel
<p>Afsluiten Stemmachine''</p> <p>Wanneer het printen is afgelopen, draait u de sleutel terug in verticale stand.</p> <p>Sleutel uitnemen, met deze sleutel stemgeheugenslot ontgrendelen. Stemgeheugen uitnemen. Sleutel niet in stemslot laten zitten anders wordt bij het dichtdoen de koffer beschadigd.</p> <p>Sleutel in aparte envelop doen. Bij afsluiten van geheugengedeelte schakelt u automatisch de printer uit.</p> <p>Stemgeheugen overbrengen naar de met u afgesproken verzamelplaats.</p>	<p>Standby ...</p> <p>Het stemmen is afgesloten</p>	<p>.....</p>

Onmiddellijk na het einde van de stemming en nadat de stemmachine is afgesloten volgens de hierboven beschreven procedure, stelt het stembureau vast, onder F in het proces-verbaal:

- a. het aantal stembureauleden dat in dit stembureau aan de stemming heeft deelgenomen;
- b. het aantal kiezers dat een oproepingskaart heeft ingeleverd;
- c. het aantal kiezers dat gebruik heeft gemaakt van een kiezerspas of volmachtbewijs.

Rubriek G van het proces-verbaal bevat:

- a. het aantal kiezers dat gebruik heeft gemaakt van de stemmachine (zie bedieningspaneel);
- b. het aantal kiezers dat geweigerd heeft gebruik te maken van de stemmachine of zich hebben verwijderd zonder de stem vast te leggen.

(onder b. registreert u alleen die personen die wel de oproepingskaart hebben ingeleverd. Kiezers die niet zijn afgetekend in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie hoeft u niet te verantwoorden.)

Rubriek F moet gelijk zijn aan rubriek G.

De voorzitter maakt de aantallen, die zijn vermeld onder rubriek F en G van het proces-verbaal, bekend aan de kiezers die in het lokaal aanwezig zijn. Als zij tegen de verrichtingen tot en met J bezwaar maken moet u dat in het proces-verbaal onder rubriek K vermelden. Het stembureau vermeldt eventueel direct haar reactie op deze bezwaren.

Vervolgens maakt de voorzitter het aantal uitgebrachte stemmen per kandidaat bekend.

Rubriek N van het proces-verbaal bevat:

- a. het aantal kiezers dat van de stemmachine gebruik heeft gemaakt (zie G);
- b. het aantal geldig uitgebrachte stemmen (zie uitdraai telstrook onder M);
- c. het aantal blanco (ongeldige) stemmen.

Een handig controlemiddel voor rubriek N is: $a - b = c$

Ook tegen deze vaststelling kunnen de in het stemlokaal aanwezige kiezers bezwaren maken (rubriek O). Het stembureau vermeldt direct een eventuele reactie.

**NIET VERGETEN HET PROCES-VERBAAL TE ONDERTEKENEN
DOOR DE VOORZITTER EN TENMINSTE TWEE ANDERE LEDEN.**

§ 26 Vaststelling en
bekendmaking uitslag

De voorzitter brengt het stemgeheugen over naar het afgesproken inleverpunt (in de meeste gevallen uw gemeentehuis). Het stemgeheugen en het proces-verbaal **mogen nooit tezamen** worden vervoerd.

Bij calamiteiten dient de uitslag eventueel handmatig te worden ingebracht.

De uitslag van een verkiezing is altijd een media-spektakel. Laat u daardoor niet beïnvloeden, doch wanneer u meent de uitslag niet tijdig rond te krijgen, meldt u dit aan de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en).

Eventuele instructies dient u strikt op te volgen.

§ 27 Inpakken en
verzegelen

De volgende zaken worden in de 'materiaaldoos' ingepakt:

- ingeleverde oproepingskaarten;
- het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie;
- ingeleverde volmachtbewijzen en kiezerspassen;
- stempel 'VOLMACHT' en stempelkussen;
- overig schrijfmateriaal;
- vergrootglas en liaspens en telefoon;

Overige materialen die u hebt aangetroffen zoals een extra verlengsnoer en dergelijke stopt u terug waar u deze uit hebt gehaald. Bijvoorbeeld in het opbergvak van de stemmachine.

U bent verantwoordelijk voor alle materialen die op deze verkiezingsdag u ter beschikking zijn gesteld. Volgt u de met u gemaakte afspraken op.

HOOFDSTUK V

STEMMEN IN EEN WILLEKEURIG STEMLOKAAL

Dit hoofdstuk is van toepassing voor gemeenten die deelnemen aan het experiment "Stemmen in een Willekeurig Stemlokaal" en vervangt paragraaf 19 van hoofdstuk II en paragraaf 21 en 22 van hoofdstuk III en paragraaf 25 (deels), paragraaf 26 en 27 van hoofdstuk IV

Het experiment "Stemmen in een Willekeurig Stembureau" heeft alleen gevolgen voor de kiezer. Deze ontvangt een stempas in plaats van een oproepingskaart en moet deze stempas zorgvuldig bewaren. Zonder stempas kan niet worden gestemd en er kan ook geen duplicaat meer op de dag van de stemming worden aangevraagd. Iedere stempas die verloren is gegaan en is gemeld bij de gemeente wordt geregistreerd in het "Register van Ingetrokken Stempassen". Dit register ligt op het stembureau.

Het stembureau heeft geen register meer van de gemeentelijke administratie.

In de navolgende paragrafen zijn de afwijkingen opgenomen

§ 19A. Schematisch overzicht van de werkzaamheden

7.00 uur

Controleer de inrichting van het stemlokaal:

- stemmachine
- tafels en voldoende stoelen
- stroomvoorziening; op de stermtafel bevindt zich een tekening waar een stopcontact is.

Controleer 'materiaaldoos' op de volgende inhoud:

- leidraad voor de stembureaus ten behoeve van gebruik stemmachine;
- Register van Ingetrokken Stempassen
- proces-verbaal;
- envelop voor ingetrokken stempassen en volmachtbewijzen;
- volgnummers;
- lijst met kandidaten (publicatie)
- sleutel voor stemmachine
- stemgeheugen
- vergrootglas
- liaspens ten behoeve van volgnummers
- telefoon

In het stemlokaal moet op een plaats, die voor de kiezers duidelijk zichtbaar is, een lijst met de kandidaten worden opgehangen.

Controleren of het stemlokaal voor iedereen toegankelijk is.

U ZET VERVOLGENS DE STEMMACHINE OP: (Deze activiteit kan al door medewerkers van de gemeente zijn gedaan):

- open de koffer met de vier sluitingen;
- plaats de deksel (=achterwand) rechtop;
- til de 'achterwand' op en laat deze hierbij iets naar achter overhellen, zodat de sleuven in de 'achterwand' naar de onderste haken in de zijschotten toe bewegen.
- haak nu de zijschotten aan de onderzijde vast;
- door vervolgens de achterwand nog iets meer op te tillen, zal deze vanzelf rechtop komen te staan en kunnen de bovenste haken worden vastgehaakt;
- laat nu de achterwand naar beneden zakken op de haken;
- verwijder de afdekplaat boven de opbergruimte;
- haal het netsnoer en het bedieningspaneel uit de opbergruimte. Plaats het bedieningspaneel op de tafel. Let op dat het verbindingssnoer aan het bedieningspaneel recht naar achteren komt te liggen;
- let u er op dat de stemmachine zodanig staat opgesteld, dat het stemgeheim gewaarborgd is. (zorg er dus voor dat niemand kan meekijken)

Controleer allereerst of de verzegeling in tact is en daarna of de nummering van de stemmachine en de daarbij behorende nummers van de zegels overeenkomen met de gegevens die u van de gemeente hebt ontvangen. Deze nummers dienen, voor aanvang van de stemming, in het proces-verbaal NI0-3 opgenomen te worden. Als u iets vindt dat afwijkt (zegels verbroken of nummers komen niet overeen) dient u dit onmiddellijk te melden aan de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en). Zij kunnen de nodige maatregelen treffen om in ieder geval de stemming om 7:30 UUR TE LATEN BEGINNEN. Aan de betreffende stemmachine mogen absoluut geen verdere handelingen verricht worden.

STAAT OP HET MATERIAAL HET JUISTE STEMBUREAUNUMMER VERMELD:

- stemgeheugen;
- proces-verbaal;

Als u iets vindt dat afwijkt (nummer stembureau, inhoud materiaaldoos e.d.) dient ook dit onmiddellijk gemeld te worden.

§ 21 A. Algemeen

Wijze van stemmen

De voorzitter en de leden van het stembureau, alsmede de personen die het stembureau ten dienste staan, kunnen, indien zij kiesgerechtigd zijn voor het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, naar keuze bij dit stembureau of bij ieder ander willekeurig stembureau aan de stemming deelnemen. Er wordt in het proces-verbaal geen aparte registratie meer bijgehouden van de deelname aan de stemming van stembureauleden.

LET OP! Bij gemeenteraads- en/of provinciale statenverkiezing mag u als stembureau lid meestemmen als u ook in die gemeente en/of provincie woonachtig bent. Indien u uw stem niet verloren wenst te laten gaan moet u voortijdig maatregelen nemen. (machtigen)

Vergissing van de kiezer

Een kiezer kan met de stemmachine in principe zolang als mogelijk keuzes veranderen. Zolang de rode stemknop niet is ingedrukt is dit mogelijk. Let u erop dat wanneer een kiezer moeite heeft zijn/haar keuze te maken u deze erop attendeert dat andere kiezers staan te wachten.

Weigering van een kiezer om te stemmen

U dient het aantal kiezers dat weigert te stemmen bij te houden. Bijvoorbeeld wanneer een kiezer weigert een volgnummer aan te nemen, een keuze te maken aan de stemmachine of na de keuze weigert de rode stemknop in te drukken. Deze weigeringen moeten worden vermeld in het proces-verbaal onder F.

§ 22 A. Schematisch overzicht van de diverse kiezers

SCHEMATISCH OVERZICHT VAN DE DIVERSE KIEZERS	
De 'gewone' kiezer	
<p><i>Kiezer verschijnt met de eigen op naam gestelde stempas.</i></p> <p>Alles verloopt normaal.</p> <p>Voorzitter</p> <p>Stempas innemen, controleren op echtheidskenmerken en stempasnummer oplezen. Wanneer de stempas niet voldoet aan de echtheidskenmerken, de stempas innemen. Kiezer wordt niet toegelaten tot de stemming.</p> <p>Lid</p> <p>Volgnummer opzoeken en controleren of deze voorkomt in het Register Ingenomen Stempassen (RIS). Indien de gegevens niet voorkomen de stempas onbruikbaar maken en bewaren. Wanneer het nummer op de lijst voorkomt, de stempas innemen en ongeldig maken. De kiezer mag onder geen beding aan de stemming deelnemen. In het proces-verbaal wordt genoteerd om hoeveel kaarten het gaat. (de ongeldige stempassen dienen begeleid te zijn van aantekeningen die hierop betrekking hebben).</p> <p>Voorzitter</p> <p>Geeft kiezer één volgnummer.</p> <p>Lid aan de stemmachine</p> <p>Neemt volgnummer in ontvangst en geeft stemmachine vrij voor kiezen.</p>	<p><i>Kiezer verschijnt zonder stempas.</i></p> <p>De kiezer kan niet zonder een stempas deelnemen. Het stembureau is niet bevoegd een duplicaat uit te schrijven.</p> <p>De kiezer zonder stempas zal niet aan de stemming kunnen deelnemen.</p> <p>Voor vragen hierover kunt u de kiezer verwijzen naar het gemeentehuis.</p>

Kiezer met volmacht	
Onderhandse machtiging	Groen volmachtbewijs
<p><i>Kiezer verschijnt met onderhandse volmacht (omgezette stempas).</i></p> <p>De kiezer mag met deze kaart deelnemen in ieder stembdistrict binnen de gemeente.</p> <p>De kiezer moet de stem van de volmachtgever TEGELIJK met zijn eigen stem uitbrengen (maximaal twee volmachten per kiezer).</p> <p>Voorzitter</p> <p>Volmachtbewijs en stempas innemen, controleren op echtheidskenmerken en stempasnummers oplezen. Na akkoord volmachtbewijs en stempas overhandigen aan 1^e lid.</p> <p>1e lid</p> <p>Kaartnummers opzoeken en controleren of deze voorkomen in het Register Ingetrokken Stempassen. (RIS). De stempas onbruikbaar maken en op de stapel leggen. Op stempas volmachtgever (het volmachtbewijs) paraaf plaatsen. Volmachtbewijs apart bewaren van de overige stempassen. Wanneer het nummer op de lijst voorkomt, de stempas of volmachtbewijs innemen en ongeldig maken. De kiezer mag onder geen beding aan de stemming deelnemen als de stempas ongeldig is. In het proces-verbaal wordt genoteerd om hoeveel kaarten het gaat. Indien het volmachtbewijs ongeldig is moet deze worden ingenomen en ongeldig gemaakt. De kiezer mag geen volmachtstem uitbrengen. (de ongeldige stempassen dienen begeleid te zijn van aantekeningen die hierop betrekking hebben).</p> <p>Voorzitter</p> <p>Geeft volgnummer(s) af.</p> <p>Lid aan de stemmachine</p> <p>Neemt volgnummer(s) in en geeft stemmachine vrij voor kiezen.</p>	<p><i>Kiezer verschijnt met 'speciaal' groen volmachtbewijs.</i></p> <p>De kiezer mag met dit bewijs de stem van de volmachtgever uitbrengen binnen de gemeente.</p> <p>Idem</p> <p>Volmachtbewijs innemen en controleren of deze geldig is voor de verkiezing waarvoor men zitting heeft en afgegeven aan 1e lid.</p> <p>Paraaf zetten op volmachtbewijs en deze op stapel van volmachtbewijzen leggen.</p> <p>Gemachtigde behandelen als 'gewone' kiezer (zie hiernaast).</p> <p>Idem.</p> <p>Idem.</p>

ALLE DOOR DE VERSCHENEN KIEZERS INGELEVERDE STEMPASSEN DIENT U ZORGVULDIG BIJ ELKAAR TE BEWAREN.
HET STEMBUREAU MAG NOOIT EEN KIEZER TOELATEN DIE GEEN GELDIGE STEMPAS HEEFT.
DEVOLMAGTGEVER IS NIET BEVOEGD EEN EENMAAL VERLEENDE VOLMAGT IN TE TREKKEN OF NA HET VERLENEN VAN VOLMAGT IN PERSOON AAN DE STEMMING DEEL TE NEMEN. ZIE ARTIKEL 1.5 VAN DE KIESWET.
STRAFBAAR IS EEN GEMAGHTIGDE DIE KOMT STEMMEN ALS HIJ/ZIJ WEET DAT ZIJN/HAAR VOLMAGTGEVER IS OVERLEDEN.

§ 25 A. PRINTEN VAN DE UITSLAG EN OPMAKEN VAN HET PROCES-VERBAAL

Onmiddellijk na het einde van de stemming en nadat de stemmachine is afgesloten volgens de op pagina 17 t/m 20 beschreven procedure, stelt het stembureau vast, onder E in het proces-verbaal.

- a. het aantal kiezers dat een stempas heeft ingeleverd;
- b. het aantal kiezers dat gebruik heeft gemaakt van een volmachtbewijs;
- c. het aantal ongeldige stempassen en volmachtbewijzen;
- d. het aantal kiezers in het bezit van een stempas of volmachtbewijs welke niet voldoet aan de echtheidskenmerken;

Rubriek F van het proces-verbaal bevat:

- a. het aantal kiezers dat gebruik heeft gemaakt van de stemmachine (zie bedieningspaneel);
- b. het aantal kiezers dat geweigerd heeft gebruik te maken van de stemmachine of zich hebben verwijderd zonder de stem vast te leggen.

(onder b. registreert u alleen die personen die wel een stempas hebben ingeleverd)

De voorzitter maakt de aantallen, die zijn vermeld onder rubriek E en F van het proces-verbaal, bekend aan de kiezers die in het lokaal aanwezig zijn. Als zij tegen de verrichtingen tot en met I bezwaar maken moet u dat in proces-verbaal onder rubriek J vermelden. Het stembureau vermeldt eventueel direct haar reactie op deze bezwaren.

Vervolgens maakt de voorzitter het aantal uitgebrachte stemmen per kandidaat bekend.

Rubriek M van het proces-verbaal bevat:

- a. het aantal kiezers dat van de stemmachine gebruik heeft gemaakt (zie F);
- b. het aantal geldig uitgebrachte stemmen (zie uitdraai telstrook onder L);
- c. het aantal blanco (ongeldige) stemmen.

Een handig controlemiddel voor rubriek M is: $a - b = c$

Ook tegen deze vaststelling kunnen de in het stemlokaal aanwezige kiezers bezwaren maken (rubriek N). Het stembureau vermeldt direct een eventuele reactie.

Het stembureau kan ook eventuele bezwaren noteren van kiezers over de gevolgde procedure.

§ 26 A. Vaststelling en bekendmaking uitslag

De voorzitter brengt het stemgeheugen over naar het afgesproken inleverpunt (in de meeste gevallen uw gemeentehuis). Het stemgeheugen en het proces-verbaal **mogen nooit tezamen** worden vervoerd. Bij calamiteiten dient de uitslag eventueel handmatig te worden ingebracht. De uitslag van een verkiezing is altijd een media spektakel. Laat u daardoor niet beïnvloeden, doch wanneer u meent de uitslag niet tijdig rond te krijgen, meldt u dit aan de met de door het gemeentebestuur met de verkiezing belaste perso(o)n(en). Eventuele instructies dient u strikt op te volgen.

§ 27A. Inpakken en verzegelen

De volgende zaken worden in de 'materiaaldoos' ingepakt:

- het proces-verbaal;
- het Register Ingetrokken Stempassen;
- ingeleverde stempassen;
- ingetrokken stempassen en volmachtbewijzen;
- ingeleverde volmachtbewijzen;
- overig schrijfmateriaal;
- vergrootglas en laspen;
- evt. telefoon;
- bordje stembureau.

HOOFDSTUK VI

KIESWET

§ 28. Artikelen

HOOFDSTUK B Het kiesrecht

Artikel B 1

1. De leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden gekozen door degenen die op de dag van de kandidaatstelling Nederlander zijn en op de dag van de stemming de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, met uitzondering van degenen die op de dag van de kandidaatstelling hun werkelijke woonplaats hebben in de Nederlandse Antillen of Aruba.

2. Deze uitzondering geldt niet voor:

- a. de Nederlander die gedurende ten minste tien jaren ingezetene van Nederland is geweest;
- b. de Nederlander die in Nederlandse openbare dienst in de Nederlandse Antillen of Aruba werkzaam is, alsmede zijn Nederlandse echtgenoot of levensgezel en kinderen, voor zover dezen met hem een gemeenschappelijke huishouding voeren.

Artikel B 2

De leden van de provinciale staten worden gekozen door degenen die op de dag van de kandidaatstelling ingezetenen zijn van de provincie, mits zij Nederlander zijn en op de dag van de stemming de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt.

Artikel B 3

1. De leden van de gemeenteraden worden gekozen door degenen die op de dag van de kandidaatstelling ingezetenen zijn van de gemeente en op de dag van de stemming de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt.

2. Zij die geen onderdaan van een lidstaat van de Europese Unie zijn, dienen om kiesgerechtigd te zijn op de dag van de kandidaatstelling tevens te voldoen aan de vereisten dat:

- a. zij rechtmatig in Nederland verblijven op grond van artikel 8, onder a, b, d, e, of f, van de Vreemdelingenwet 2000 of op grond van een overeenkomst tussen een internationale organisatie en de Staat der Nederlanden inzake de zetel van deze organisatie in Nederland, en
- b. zij onmiddellijk voorafgaand aan de dag van de kandidaatstelling gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren ingezetene van Nederland waren en beschikten over een verblijfsrecht als bedoeld onder a, dan wel rechtmatig in Nederland verbleven op grond van artikel 8, onder c, van de Vreemdelingenwet 2000.

3. Niet kiesgerechtigd zijn zij die geen Nederlander zijn en, als door andere staten uitgezonden leden van diplomatieke of

¹ Voor zover de periode van vijf jaren, bedoeld in artikel B 3, tweede lid, onder b, van de Kieswet is gelegen vóór 1 april 2001, geldt de tekst van dat onderdeel zoals dit luidde vóór die datum.

consulaire vertegenwoordigingen, in Nederland werkzaam zijn, alsmede hun niet-Nederlandse echtgenoten, geregistreerde partners of levensgezellen en kinderen, voor zover dezen met hen een gemeenschappelijke huishouding voeren.

Artikel B 4

1. Onder ingezetenen van Nederland, van de provincie en van de gemeente verstaat deze wet hen die onderscheidelijk in Nederland, in de provincie en in de gemeente werkelijke woonplaats hebben.
2. Zij die als ingezetene met een adres zijn ingeschreven in de basisadministratie persoonsgegevens van een gemeente, worden voor de toepassing van deze wet, behoudens bewijs van het tegendeel, geacht werkelijke woonplaats te hebben in die gemeente.

Artikel B 5

1. Van het kiesrecht zijn uitgesloten:
a. zij die bij onherroepelijke rechterlijke uitspraak van het kiesrecht zijn ontzet;
b. zij die krachtens onherroepelijke rechterlijke uitspraak wegens een geestelijke stoornis onbekwaam zijn rechtshandelingen te verrichten.
De uitsluiting wordt beoordeeld naar de toestand op de dag van de kandidaatstelling.
2. Onze Minister van Justitie draagt zorg, dat van elke onherroepelijke rechterlijke uitspraak als bedoeld in het eerste lid zo spoedig mogelijk mededeling wordt gedaan aan de burgemeester van de gemeente waar de betrokkene in de basisadministratie persoonsgegevens is ingeschreven of, als het een persoon betreft die niet in een basisadministratie persoonsgegevens is ingeschreven, aan de burgemeester van de gemeente 's-Gravenhage, met vermelding van naam, voorletters of voornamen, adres en geboortedatum alsmede van de duur van de uitsluiting.
3. De burgemeester stelt na ontvangst van de in het tweede lid bedoelde mededeling betrokkene in kennis van zijn uitsluiting en de duur daarvan.

HOOFDSTUK E

Kieskringen, stemdistricten en stembureaus

Artikel E 3

1. Er is voor elk stemdistrict een stembureau.
2. Elk stembureau bestaat uit drie leden, van wie er één voorzitter is.

HOOFDSTUK J

Artikel J 5

De kiezer stemt in het stemlokaal van het voor hem aangewezen stemdistrict.

Artikel J 6

De gemeenteraad kan bepalen dat tegelijk met de stemming in het stemlokaal een andere, door de gemeenteraad uitgeschreven, stemming plaatsvindt. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden voorschriften gegeven met het oog op de combinatie van de stemmingen.

§ 2. De oproeping voor de stemming

- Artikel J 7** Ten minste veertien dagen voor de stemming ontvangt elke kiezer die bevoegd is aan de stemming deel te nemen, van de burgemeester van de gemeente waar hij op de dag van de kandidaatstelling als kiezer is geregistreerd, een oproepingskaart. Bij ministeriële regeling wordt voor de oproepingskaart een model vastgesteld.
- Artikel J 8** Aan de tot deelneming aan de stemming bevoegde kiezer wiens oproepingskaart in het ongereede is geraakt of die geen kaart heeft ontvangen, wordt op zijn aanvraag door of vanwege de burgemeester een nieuwe oproepingskaart uitgereikt, mits hij voldoende van zijn identiteit doet blijken. Ook het stembureau is tot die uitreiking bevoegd.
- Artikel J 9** De burgemeester brengt de kandidatenlijsten ter kennis van de kiezers op bij algemene maatregel van bestuur vast te stellen wijze.
- Artikel J 10** Iedere werkgever is verplicht te zorgen dat iedere kiezer die bij hem in dienstbetrekking is, de gelegenheid krijgt zijn stem uit te brengen voor zover dit niet kan geschieden buiten de vastgestelde arbeidstijd en mits de kiezer daardoor niet meer dan twee uur verhinderd is zijn arbeid te verrichten.

§ 3. Het stembureau

- Artikel J 11**
1. De voorzitter en de leden van het stembureau, alsmede de personen die het stembureau ten dienste staan, kunnen, indien zij kiesgerechtigd zijn voor het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, naar keuze bij dit stembureau of bij het stembureau van het voor hen aangewezen stembedistrict aan de stemming deelnemen.
 2. Indien zij behoren tot een ander stembedistrict, wordt van het uitbrengen van hun stem melding gemaakt in het proces-verbaal.
- Artikel J 12**
1. Gedurende de zitting zijn steeds de voorzitter en twee leden van het stembureau aanwezig.
 2. Het stembureau bepaalt wie als tweede en derde lid van het stembureau optreden.
 3. Bij ontstentenis van de voorzitter treedt het tweede lid en bij diens ontstentenis het derde lid als voorzitter op.
 4. Bij ontstentenis van een lid treedt een door of vanwege burgemeester en wethouders aan te wijzen plaatsvervangend lid op.
 5. Indien geen plaatsvervangend lid beschikbaar is, verzoekt de voorzitter een van de in het stemlokaal aanwezige kiezers die hij daartoe geschikt acht, als zodanig op te treden totdat dit wel het geval is.
 6. Van de wisselingen in de samenstelling van het stembureau wordt in het proces-verbaal aantekening gehouden met opgave van de tijd van de vervanging.

Artikel J 13 Indien bij het nemen van een beslissing door het stembureau de stemmen staken, beslist de stem van de voorzitter.

Artikel J 14 De leden van het stembureau geven tijdens de uitoefening van hun functie geen blijk van hun politieke gezindheid.

§ 4. De inrichting van het stemlokaal

Artikel J 15 Het stemlokaal is zodanig ingericht dat het stemgeheim is gewaarborgd.

Artikel J 16

1. In het stemlokaal zijn geplaatst een tafel voor het stembureau, een stembus en een of meer stemhokjes.
2. De toegang tot de stemhokjes moet zichtbaar zijn voor het publiek.
3. In ieder stemhokje bevindt zich een handleiding voor de kiezer. Bij ministeriële regeling wordt voor de handleiding een model vastgesteld.
4. De tafel voor het stembureau is zo geplaatst dat de kiezers de verrichtingen van het stembureau kunnen gadeslaan.

Artikel J 17

1. Op de tafel voor het stembureau ligt een afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie, bevattende een genummerde opgave van de kiezers die in het stemdistrict bevoegd zijn aan de stemming deel te nemen. Bij algemene maatregel van bestuur wordt bepaald welke gegevens deze opgave bevat.
2. Ieder stembureau beschikt over de wettelijke voorschriften die op de stemming betrekking hebben.

§ 6. Het uitbrengen van de stem

Artikel J 24

1. Tot de stemming wordt slechts toegelaten degene die bevoegd is aan de verkiezing deel te nemen, voor zover hij in het bezit is van de hem toegezonden of ingevolge artikel J 8 uitgereikte oproepingskaart, dan wel een kiezerspas of een volmachtbewijs.
2. De voorzitter van het stembureau kan, alvorens iemand tot de stemming toe te laten, verlangen dat hij van zijn identiteit doet blijken.

Artikel J 25

1. De kiezer overhandigt aan de voorzitter van het stembureau de oproepingskaart.
2. De voorzitter noemt duidelijk verstaanbaar het nummer waaronder de kiezer volgens de oproepingskaart in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie voorkomt.
3. Het tweede lid van het stembureau noemt de naam die in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie bij het door de voorzitter genoemde nummer is vermeld. De voorzitter controleert de naam aan de hand van de oproepingskaart.
4. Het tweede lid van het stembureau houdt, door in het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie naast de naam van de kiezer zijn paraaf te plaatsen, aantekening dat deze zich heeft aangemeld.

Artikel J 28 Wanneer aan het stembureau blijkt dat een kiezer wegens zijn lichamelijke gesteldheid hulp behoeft, staat het toe dat deze zich laat bijstaan.

Artikel J 30 Zodra de voor de stemming bepaalde tijd verstreken is, wordt dit door de voorzitter aangekondigd en worden alleen de op dat ogenblik in het stemlokaal of bij de ingang daarvan aanwezige kiezers nog tot de stemming toegelaten.

§ 8. De orde in het stemlokaal

Artikel J 35

1. Gedurende de tijd dat het stembureau zitting houdt, zijn de kiezers bevoegd in het stemlokaal te vertoeven, voor zover de orde daardoor niet wordt verstoord en de voortgang van de zitting niet wordt belemmerd.
2. De in het stemlokaal aanwezige kiezers kunnen mondeling bezwaren inbrengen, indien de stemming niet overeenkomstig de wet geschiedt.
3. De bezwaren worden in het proces-verbaal van de zitting van het stembureau vermeld.

Artikel J 36 In het stemlokaal worden geen activiteiten ontplooid die erop gericht zijn de kiezers in hun keuze te beïnvloeden.

Artikel J 37 De voorzitter is belast met de handhaving van de orde tijdens de zitting. Hij kan daartoe de burgemeester om bijstand verzoeken.

Artikel J 38

1. Indien zich naar het oordeel van het stembureau omstandigheden voordoen in of bij het stemlokaal die de behoorlijke voortgang van de zitting onmogelijk maken, wordt dit door de voorzitter verklaard. De zitting wordt daarop geschorst. De voorzitter doet hiervan terstond mededeling aan de burgemeester. De burgemeester bepaalt vervolgens wanneer en waar de zitting wordt hervat.
2. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden hieromtrent nadere regels gesteld.

§ 9. Waarnemers

Artikel J 39

1. Onze Minister van Buitenlandse Zaken kan ter uitvoering van een verdrag of een internationale afspraak personen toelaten die als waarnemer getuige mogen zijn van het verloop van de verkiezingen.
2. Een waarnemer is bevoegd in het stemlokaal te vertoeven gedurende de tijd dat het stembureau zitting houdt.
3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld omtrent waarneming bij de verkiezingen.

HOOFDSTUK K

- Artikel K 4** 1. Aan de kiezer wordt als bewijs dat aan zijn verzoek is voldaan een verklaring verstrekt, genaamd kiezerspas.
2. De kiezer aan wie een kiezerspas is verstrekt, kan uitsluitend met deze pas aan de verkiezing deelnemen.
3. Aan de kiezer wiens kiezerspas in het ongereede is geraakt, wordt geen nieuwe verstrekt.
- Artikel K 5** Bij de naam van de kiezer aan wie een kiezerspas is verstrekt, wordt in het in artikel J 17, eerste lid, bedoelde afschrift de aantekening "pas" geplaatst.
- Artikel K 11** 1. Bij de stemming overhandigt de kiezer de kiezerspas aan de voorzitter van het stembureau.
2. Het tweede lid van het stembureau houdt door op de kiezerspas zijn paraaf te plaatsen aantekening dat de kiezer zich heeft aangemeld.

HOOFDSTUK L

- Artikel L 3** De gemachtigde kan een volmachtstem uitsluitend tegelijk met zijn eigen stem uitbrengen.
- Artikel L 4** Een kiezer mag niet meer dan twee aanwijzingen als gemachtigde aannemen.
- Artikel L 5** 1. De volmachtgever is niet bevoegd een eenmaal verleende volmacht in te trekken of na het verlenen van volmacht in persoon aan de stemming deel te nemen.
2. Een stem, uitgebracht door een volmachtgever in strijd met het bepaalde in het eerste lid, wordt niettemin geacht geldig te zijn uitgebracht.
3. Een schriftelijke aanvraag om bij volmacht te stemmen kan worden ingetrokken, zolang daarop niet is beslist.
- Artikel L 6** 1. Aan de gemachtigde wordt ten bewijze van zijn bevoegdheid een verklaring verstrekt, genaamd volmachtbewijs.
2. Aan de gemachtigde wiens volmachtbewijs in het ongereede is geraakt, wordt geen nieuw verstrekt.
- Artikel L 12** De burgemeester houdt aantekening van de namen van de kiezers die een aanwijzing als gemachtigde hebben aangenomen.
- Artikel L 13** 1. De burgemeester doet het volmachtbewijs aan de gemachtigde toekomen.
2. Bij de naam van de kiezer, ten behoeve van wie aan een gemachtigde een volmachtbewijs is toegezonden, wordt in het in artikel J 17, eerste lid, bedoelde afschrift de aantekening "volmacht" geplaatst.

§ 3. Het verlenen van volmacht door overdracht van de oproepingskaart aan een andere kiezer

Artikel L 14

1. De kiezer kan een andere kiezer die op de dag van de kandidaatstelling in hetzelfde stembureau als hij staat ingeschreven, machtigen in het stembureau van dat stembureau voor hem te stemmen.
2. Hij tekent daartoe het formulier dat voorkomt op de oproepingskaart en laat de kaart door de gemachtigde mede-ondertekenen.
3. Hij draagt de aldus in een volmachtbewijs omgezette oproepingskaart aan de gemachtigde over.

Artikel L 15

Indien bij aanmelding van de gemachtigde blijkt dat de volmachtgever reeds zijn stem heeft uitgebracht, wordt de gemachtigde als zodanig niet tot de stemming toegelaten en wordt het volmachtbewijs door de voorzitter van het stembureau ingehouden.

Artikel L 16

Indien na het uitbrengen van een stem door een gemachtigde de volmachtgever of een andere gemachtigde zich alsnog tot het uitbrengen van een stem aanmeldt, wordt deze niet tot de stemming toegelaten en wordt de daarbij overgelegde oproepingskaart of het daarbij overgelegde volmachtbewijs door de voorzitter van het stembureau ingehouden.

§ 4. Het stemmen door de gemachtigde

Artikel L 17

1. De gemachtigde overhandigt aan de voorzitter van het stembureau het volmachtbewijs.
2. Het tweede lid van het stembureau houdt, door op het volmachtbewijs zijn paraaf te plaatsen, aantekening dat de gemachtigde zich heeft aangemeld.
3. Indien een in een volmachtbewijs omgezette oproepingskaart als bedoeld in artikel L 14 wordt overgelegd, plaatst het tweede lid tevens in het in artikel J 17, eerste lid, bedoelde afschrift de aantekening "volmacht" bij de naam van de volmachtgever.

HOOFDSTUK N

§ 1. Algemene bepalingen

Artikel N 1

1. Onmiddellijk nadat de stemming is geëindigd, stelt het stembureau vast:
 - a. het aantal kiezers dat zich heeft aangemeld;
 - b. het aantal uitgereikte stembiljetten;
 - c. het aantal kiezers dat geweigerd heeft het stembiljet in de stembus te steken;
 - d. het aantal teruggegeven en onbruikbaar gemaakte stembiljetten;
 - e. het aantal niet gebruikte stembiljetten.
2. De aantallen, bedoeld in het eerste lid, worden door de voorzitter aan de aanwezige kiezers bekend gemaakt.

- Artikel N 2**
1. Door het stembureau wordt vervolgens op het afschrift, bedoeld in artikel J 17, eerste lid, of op een daarbij gevoegde verklaring het aantal daarop geplaatste parafen vermeld en gewaarmerkt. Deze stukken worden in een pak gedaan, dat vervolgens wordt verzegeld.
 2. Daarna worden de ingeleverde kiezerspassen en volmachtbewijzen, tezamen met een gewaarmerkte verklaring van het stembureau betreffende het aantal geplaatste parafen, in een pak gedaan, dat eveneens wordt verzegeld.
 3. Tenslotte worden op overeenkomstige wijze ingepakt:
 - a. de niet gebruikte stembiljetten;
 - b. de teruggegeven en onbruikbaar gemaakte stembiljetten;
 - c. de ingeleverde oproepingskaarten.
- Artikel N 6**
- Het stembureau stelt ten aanzien van iedere lijst vast:
- a. het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen;
 - b. de som van de aantallen stemmen, bedoeld onder a.
- Artikel N 9**
1. Terstond nadat de stemmen zijn opgenomen, maakt de voorzitter ten aanzien van iedere lijst bekend, zowel het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen als het gezamenlijke aantal uitgebrachte stemmen. Door de aanwezige kiezers kunnen mondeling bezwaren worden ingebracht.
- Artikel N 10**
1. Nadat alle werkzaamheden, in artikel N 9 vermeld, zijn beëindigd, wordt onmiddellijk proces-verbaal opgemaakt van de stemming en van de stemopneming. Alle ingebrachte bezwaren worden in het proces-verbaal vermeld.
 2. Het proces-verbaal wordt door alle aanwezige leden van het stembureau getekend.
 3. Bij ministeriële regeling wordt voor het proces-verbaal een model vastgesteld.
- Artikel N 11**
1. Het proces-verbaal wordt met de verzegelde pakken, bedoeld in artikel N 2, alsmede met die, bedoeld in artikel N 9, door de voorzitter of een door hem aan te wijzen ander lid van het stembureau naar de burgemeester of een door deze aan te wijzen ambtenaar overgebracht.
 2. Nadat de burgemeester van alle in zijn gemeente gevestigde stembureaus het proces-verbaal heeft ontvangen, stelt hij ten aanzien van iedere kandidaat en iedere lijst vast het aantal stemmen dat in zijn gemeente op die kandidaat, onderscheidenlijk die lijst, is uitgebracht.
 3. Voor de in het tweede lid bedoelde vaststelling wordt gebruik gemaakt van een formulier waarvoor bij ministeriële regeling een model wordt vastgesteld.
- Artikel N 12**
1. De burgemeester draagt er zorg voor dat de processen-verbaal, met daarbij gevoegd de opgave van de door hem vastgestelde aantallen stemmen, onverwijld naar de voorzitter van het hoofdstembureau worden overgebracht.

HOOFDSTUK Y.

DE VERKIEZING VAN DE LEDEN VAN HET EUROPESE PARLEMENT

Artikel Y 3

Kiesgerechtigd zijn:

- a. degenen die kiesgerechtigd zijn voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
- b. de niet-Nederlanders die onderdanen zijn van andere lidstaten van de Europese Unie, mits zij:
 - 1°. op de dag van de kandidaatstelling hun werkelijke woonplaats hebben in Nederland,
 - 2°. op de dag van de stemming de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, en
 - 3°. niet zijn uitgesloten van het kiesrecht, hetzij in Nederland, hetzij in de lidstaat waarvan zij onderdaan zijn.

HOOFDSTUK Z

§ 1. Strafbepalingen

Artikel Z 1

Degene die stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen namaakt of vervalst met het oogmerk deze als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.

Artikel Z 2

Degene die opzettelijk als echt en onvervalst gebruikt of door anderen doet gebruiken stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen, die hij zelf heeft nagemaakt of vervalst of waarvan de valsheid of vervalsing hem, toen hij ze ontving, bekend was, of deze, met het oogmerk om ze als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, in voorraad heeft, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.

Artikel Z 3

Degene die stembiljetten, kiezerspassen, volmachtbewijzen of briefstembewijzen voorhanden heeft met het oogmerk deze wederrechtelijk te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie.

Artikel Z 4

1. Degene die bij een verkiezing door gift of belofte een kiezer omkoopt om volmacht te geven tot het uitbrengen van zijn stem, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van de derde categorie.
2. Met dezelfde straf wordt gestraft de kiezer die zich door gift of belofte tot het bij volmacht stemmen laat omkopen.

- Artikel Z 5** 1. Bij veroordeling wegens een van de in de artikelen Z 1 tot en met Z 4 omschreven misdrijven kan ontzetting van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°, 2° en 4°, van het Wetboek van Strafrecht vermelde rechten worden uitgesproken.
2. Bij veroordeling tot een vrijheidsstraf van ten minste een jaar wegens een van de in de artikelen Z 1 tot en met Z 3 omschreven misdrijven, kan ontzetting van het in artikel 28, eerste lid, onder 3°, van het Wetboek van Strafrecht vermelde recht worden uitgesproken.
- Artikel Z 6** Degene die bij een verkiezing als gemachtigde stemt voor een persoon, wetende dat deze overleden is, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van de tweede categorie.
- Artikel Z 7** Degene die bij een verkiezing een ander heeft gemachtigd voor hem te stemmen en niettemin in persoon aan de stemming deelneemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van de tweede categorie.
- Artikel Z 8** Degene die stelselmatig personen aanspreekt of anderszins persoonlijk benadert ten einde hen te bewegen het formulier op hun oproepingskaart, bestemd voor het stemmen bij volmacht, te ondertekenen en deze kaart af te geven, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van de derde categorie.
- Artikel Z 8a** De onderdaan van een lidstaat van de Europese Gemeenschappen die zowel in Nederland als in een andere lidstaat aan een stemming voor de verkiezing van de leden van het Europese Parlement deelneemt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van de tweede categorie.
- Artikel Z 9** De werkgever die de hem bij artikel J 10 opgelegde verplichting niet nakomt, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste veertien dagen of geldboete van de tweede categorie.
- Artikel Z 10** De voorzitter, de leden en de opgeroepen plaatsvervangende leden van het stembureau die gedurende de zitting buiten noodzaak afwezig zijn zonder dat in vervanging is voorzien, worden gestraft met geldboete van de eerste categorie.
- Artikel Z 11** De in de artikelen Z 1 tot en met Z 4 bedoelde strafbare feiten worden als misdrijven beschouwd en de in de artikelen Z 6 tot en met Z 10 bedoelde strafbare feiten als overtredingen.

HOOFDSTUK VII

KIESBESLUIT

HOOFDSTUK D. DE REGISTRATIE VAN DE KIESGERECHTIGDHEID

- Artikel D 1** Burgemeester en wethouders ontfangen van de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens de gegevens die nodig zijn voor de vaststelling van de kiesgerechtigdheid van de personen die als ingezetene hierin zijn ingeschreven.
- Artikel D 1a**
1. Ten aanzien van personen die werkelijke woonplaats in de gemeente hebben, niet zijnde personen als bedoeld in artikel D 1, en die als kiesgerechtigd in de gemeentelijke administratie worden opgenomen, registreren burgemeester en wethouders de volgende gegevens:
 - a. de geslachtsnaam;
 - b. de voornamen of voorletters;
 - c. de geboortedatum
 - d. het adres;
 - e. de nationaliteit.
 2. Burgemeester en wethouders schrappen de registratie van de kiesgerechtigdheid van de in het eerste lid bedoelde personen indien aan hen omstandigheden bekend worden op grond waarvan de desbetreffende persoon niet als kiezer behoort te zijn geregistreerd.
- Artikel D 2**
1. De formulieren voor het verzoek tot registratie van de kiesgerechtigdheid, in te dienen overeenkomstig artikel D 3, derde, vierde of zesde lid, van de Kieswet, zijn verkrijgbaar bij het orgaan waarbij het verzoek moet worden ingediend, en ter secretarie van elke gemeente.
 2. De formulieren voor het verzoek tot registratie van de kiesgerechtigdheid, in te dienen overeenkomstig artikel D 3, vijfde lid, van de Kieswet, zijn verkrijgbaar bij het ministerie waaronder de werkzaamheden van de betrokken functionaris ressorteren.
 3. De formulieren, bedoeld in het eerste en tweede lid, zijn verkrijgbaar gedurende de termijn waarbinnen het desbetreffende verzoek kan worden ingediend.
- Artikel D 3**
1. Het orgaan waarbij overeenkomstig artikel D 3, derde, vierde of vijfde lid, van de Kieswet een verzoek tot registratie van de Kiesgerechtigdheid is ingediend, gaat na of aan dat orgaan met betrekking tot de verzoeker gegevens bekend zijn en, zo dit het geval is, of deze overeenstemmen met de in het verzoek vermelde gegevens. Het orgaan zendt het verzoekschrift vervolgens onder mededeling van zijn bevindingen door aan burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage. Het orgaan houdt van deze verzending aantekening.
 2. Burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage gaan na of er

met betrekking tot de verzoeker die zich vóór 1 oktober 1994, dan wel op of na 1 oktober 1994 buiten Nederland gevestigd heeft, gegevens bekend zijn in het persoonskaartenarchief of het schakelregister, bedoeld in artikel 139 van de Wet gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens, onderscheidelijk in de gemeentelijke basisadministratie persoonsgegevens van de gemeente waarin de kiezer is ingeschreven, en, zo dit het geval is, of deze overeenstemmen met de in het verzoek tot registratie vermelde gegevens.

Artikel D 4

1. Bij inwilliging van het verzoek stellen burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage op het verzoekschrift daaromtrent een aantekening en registreren zij de verzoeker als kiezer.
2. Indien een verzoek niet kan worden ingewilligd, vermelden burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage de reden hiervan op het verzoekschrift, waarna dit onverwijld aan de verzoeker wordt teruggezonden.

Artikel D 5

Indien aan het orgaan waarbij overeenkomstig artikel D 3, derde, vierde of vijfde lid, van de Kieswet een verzoek tot registratie van de kiesgerechtigdheid kan worden ingediend, omstandigheden bekend worden, op grond waarvan een persoon die ingevolge artikel D 3, eerste lid, van de Kieswet als kiezer is geregistreerd, niet als kiezer behoort te zijn geregistreerd, wordt daarvan terstond mededeling gedaan aan burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage.

Artikel D 6

Het in artikel D 3a, eerste lid, van de Kieswet bedoelde bestand bevat met betrekking tot elke persoon die hierin is opgenomen de naam, de voorletters, het woonadres, de geboortedatum en, indien van toepassing, het correspondentie-adres, zoals verstrekt door de verzoeker, alsmede de datum van opname in het bestand en, indien van toepassing, de datum van het laatste registratieverzoek.

§ 3. Het stemmen door middel van elektronische stembusmachines

Artikel J 13

De bepalingen van dit besluit die betrekking hebben op het gebruik van stembiljetten, stembussen en stembokjes, blijven buiten toepassing, indien door middel van elektronische stembusmachines wordt gestemd.

Artikel J 14

1. Een elektronische stembusmachine mag slechts bij de verkiezingen worden gebruikt, indien zij zonder enige afwijking behoort tot een door Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties goedgekeurd merk en type.
2. De goedkeuring wordt verleend indien de stembusmachine voldoet aan de eisen die gesteld worden in artikel J 33, tweede lid, van de Kieswet, artikel J 14b en de ministeriële regeling, bedoeld in het vierde lid, en is voorzien van een deugdelijke gebruiksaanwijzing voor de kiezer.

3. Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is bevoegd een verleende goedkeuring in te trekken.

4. Bij ministeriële regeling worden geregeld:

a. de procedure met betrekking tot de goedkeuring van stemmachines;

b. de nadere voorwaarden waaronder de goedkeuring van stemmachines voor gebruik bij de verkiezingen wordt verleend;

c. de gronden waarop een verleende goedkeuring kan worden ingetrokken;

d. de procedure met betrekking tot de intrekking van de goedkeuring.

Artikel J 14a

1. Een stemmachine mag slechts voor twee stemmingen tegelijk worden gebruikt, indien Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de stemmachine voor dit gebruik heeft goedgekeurd.

2. Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kan voorwaarden verbinden aan de goedkeuring.

3. Artikel J 14, derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.

Artikel J 14b

1. De stemmachine is zodanig ingericht, dat de kiezer op één van de navolgende wijzen op de stemmachine een stem op een kandidaat kan uitbrengen:

a. De kiezer kiest direct een kandidaat uit een op de stemmachine getoond overzicht van alle lijsten van kandidaten over wie de stemming moet geschieden;

b. De kiezer kiest eerst een kandidatenlijst uit een op de stemmachine getoond overzicht van alle nummers van de lijsten en, voor zover deze boven de lijst zijn geplaatst, van de aanduidingen van politieke groeperingen. Vervolgens toont de stemmachine de door de kiezer geselecteerde kandidatenlijst, waaruit de kiezer een kandidaat kiest.

2. Indien bij een verkiezing het stempaneel van een stemmachine die door Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is goedgekeurd voor het gebruik bij de verkiezingen overeenkomstig de wijze, bedoeld in het eerste lid, onder a, niet groot genoeg is om alle kandidatenlijsten op te vermelden, kan de stemmachine zodanig ingericht worden, dat de kiezer overeenkomstig de volgende wijze op de stemmachine een stem op een kandidaat kan uitbrengen:

de kiezer kiest eerst een kandidatenlijst uit een op het stempaneel getoond overzicht van alle nummers van de lijsten en, voorzover deze boven de lijst zijn geplaatst, van de aanduidingen van politieke groeperingen. Vervolgens maakt de kiezer een keuze voor een kandidaat door op een op het stempaneel vermeld overzicht van nummers, het nummer in te drukken dat correspondeert met het nummer van de kandidaat van voorkeur zoals vermeld op het overzicht van kandidatenlijsten dat boven het stempaneel is bevestigd.

3. De stemmachine is voorts voorzien van de mogelijkheid om een blanco stem uit te brengen.

- Artikel J 15**
1. Op de bij de stemming te gebruiken stemmachine zijn vermeld de lijsten van de kandidaten over wie de stemming moet geschieden, zoals deze ter kennis van de kiezers worden gebracht.
 2. Indien op een stemmachine wordt gestemd overeenkomstig de wijze, bedoeld in artikel J 14 b, tweede lid, worden de lijsten van kandidaten over wie de stemming moet geschieden bevestigd boven het stempaneel. Op het stempaneel worden vermeld de nummers van de lijsten en, voorzover deze boven de lijst zijn geplaatst, de aanduidingen van politieke groeperingen. Daaronder wordt vermeld een overzicht van nummers, beginnend bij nummer 1 tot en met het nummer dat gelijk is aan het nummer van de laatste kandidaat op de kandidatenlijst met de meeste kandidaten.
 3. Bij ministeriële regeling worden modellen vastgesteld voor de wijzen waarop de kandidatenlijsten op de stemmachine mogen worden vermeld.
- Artikel J 15a**
1. Een stemmachine mag slechts bij de verkiezingen worden gebruikt, indien de machine niet eerder voor andere doeleinden dan stemmingen is gebruikt.
 2. Het eerste lid is niet van toepassing op onderdelen van de stemmachine ten aanzien waarvan Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de goedkeuring van de stemmachine voor het gebruik bij de verkiezingen of naar aanleiding van een daartoe strekkende aanvraag heeft beslist dat zij voor andere doeleinden dan stemmingen gebruikt mogen worden.
- Artikel J 16**
- De burgemeester draagt zorg dat de stemmachines tijdig voor de stemming in gereedheid worden gebracht en voor de aanvang van de stemming worden opgesteld in de niet voor het publiek bestemde ruimte van de aangewezen stemlokalen.
- Artikel J 17**
- In elk stemlokaal bevindt zich een zodanig aantal stemmachines dat een goede voortgang van de stemming is gewaarborgd.
- Artikel J 18**
1. In of bij elk stemlokaal is instructiemateriaal aanwezig ter voorlichting van de kiezer over het gebruik van de stemmachine. Op het instructiemateriaal mogen geen op de stemmachine vermelde aanduidingen van politieke groeperingen of namen van kandidaten zijn aangegeven.
 2. Bij elke stemmachine is de gebruiksaanwijzing, bedoeld in artikel J 14, tweede lid, aangebracht.
 3. Bij elke stemmachine waarop de kiezer een stem uitbrengt op de wijze, bedoeld in artikel J 14b, eerste lid, onder b, wordt goed zichtbaar voor de kiezer een overzicht bevestigd van alle lijsten van kandidaten over wie de stemming moet geschieden.
- Artikel J 19**
- Indien in één stemlokaal meer dan één stemmachine wordt gebezigd, kan het aantal leden van het stembureau zodanig worden uitgebreid als voor het verrichten van de taken, bedoeld in de artikelen J 21 tot en met J 23e, noodzakelijk is.

- Artikel J 20** Op de dag van de stemming gaat het stembureau tijdig voor de aanvang van de stemming na of de stemmachine voor het gebruik gereed is en of er geen stemmen in het geheugen van de stemmachine zijn opgeslagen. De voorzitter draagt er zorg voor dat bij aanvang van de stemming de machine kan worden vrijgegeven.
- Artikel J 20a** Indien gebruik wordt gemaakt van een stemmachine die door het stembureau voor elke kiezer wordt vrijgegeven, zijn de artikelen J 21 tot en met J 23 van toepassing.
- Artikel J 21** Nadat het stembureau de handelingen, bedoeld in artikel J 25, tweede tot en met vierde lid, van de Kieswet, of artikel K 11 van de Kieswet en, indien van toepassing, artikel L 17 van de Kieswet, heeft verricht, overhandigt de voorzitter aan de kiezer een volgnummer voor het gebruik van de stemmachine dat is voorzien van het wapen of de naam van de gemeente, dan wel van een aanduiding van de datum waarop en het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden. Na afgifte van dat volgnummer aan het derde lid van het stembureau geeft deze de machine vrij voor gebruik door de kiezer.
- Artikel J 21a** Nadat de stemmachine voor hem is vrijgegeven, gaat de kiezer naar de stemmachine om de stemhandelingen te verrichten.
- Artikel J 22** Indien een kiezer, nadat hem een volgnummer is overhandigd, weigert van de machine gebruik te maken, houdt de voorzitter daarvan aantekening.
- Artikel J 23** Indien een kiezer de stemmachine op een bepaalde kandidaat instelt doch zich verwijderd zonder zijn stem te hebben vastgelegd, wordt de machine door het derde lid van het stembureau teruggebracht in de stand voordat de machine werd vrijgegeven. De voorzitter houdt daarvan aantekening.
- Artikel J 23a** Indien gebruik wordt gemaakt van een stemmachine waarbij de vrijgave geschiedt door de kiezer met behulp van een vrijgavekaart, zijn de artikelen J 23b tot en met J 23e van toepassing.
- Artikel J 23b** 1. Nadat het stembureau de handelingen, bedoeld in artikel J 25, tweede tot en met vierde lid, van de Kieswet of artikel K 11 van de Kieswet en, indien van toepassing, artikel L 17 van de Kieswet heeft verricht, maakt de voorzitter een vrijgavekaart geldig voor gebruik door de kiezer.
2. De voorzitter overhandigt vervolgens de vrijgavekaart aan de kiezer.
- Artikel J 23c** 1. De kiezer gaat na ontvangst van de vrijgavekaart naar de stemmachine om de stemhandelingen te verrichten.
2. Nadat de kiezer zijn stem heeft bevestigd, neemt de kiezer de vrijgavekaart uit de stemmachine en geeft deze aan het derde lid van het stembureau.

- Artikel J 23d** De kiezer die na ontvangst van de vrijgavekaart weigert van een stemmachine gebruik te maken of een stemmachine gebruikt zonder zijn stem te hebben vastgelegd, geeft de vrijgavekaart terug aan de voorzitter.
- Artikel J 23e** Indien bij het uitbrengen van de stem blijkt dat de vrijgavekaart geen toegang geeft tot de stemmachine of dat de vrijgavekaart anderszins niet functioneert, geeft de kiezer de vrijgavekaart terug aan de voorzitter. Deze maakt op verzoek van de kiezer een nieuwe vrijgavekaart geldig voor gebruik en overhandigt deze aan de kiezer. De kiezer gaat vervolgens naar de stemmachine om de stemhandelingen te verrichten.
- Artikel J 24** Indien een stemmachine tijdens de stemming wegens beschadiging of storing door een andere wordt vervangen, draagt de voorzitter van het stembureau er zorg voor dat de te vervangen stemmachine wordt geblokkeerd voor het uitbrengen van stemmen. Op de vervangende machine is artikel J 20 van overeenkomstige toepassing.
- Artikel J 25** Nadat de laatste tot de stemming toegelaten kiezer heeft gestemd, draagt de voorzitter er zorg voor dat de stemmachine wordt geblokkeerd voor het uitbrengen van stemmen.

§ 4. De schorsing van de zitting van het stembureau

- Artikel J 26**
1. Schorsing van de zitting van het stembureau wordt bekendgemaakt door aan de deur van het stemlokaal een kennisgeving te bevestigen dat de zitting is geschorst. Zo spoedig mogelijk wordt op dezelfde wijze bekendgemaakt waar en wanneer de zitting wordt hervat.
 2. Van de schorsing van de zitting van het stembureau doet de burgemeester, tenzij het de verkiezing betreft van de leden van de gemeenteraad, onverwijld mededeling aan de voorzitter van het hoofdstembureau.
- Artikel J 27**
1. Indien de stemming is geschorst, wordt de sleuf van de stembus onmiddellijk in tegenwoordigheid van de in het stemlokaal aanwezige kiezers afgesloten. Indien een stemmachine wordt gebezigd, wordt de stemmachine voor het uitbrengen van stemmen geblokkeerd.
 2. Vervolgens wordt de stembus verzegeld en wordt de sleutel waarmee de stembus is afgesloten, in een te verzegelen enveloppe gedaan. Indien een stemmachine wordt gebezigd, wordt de sleutel waarmee de stemmachine voor het uitbrengen van stemmen kan worden vrijgegeven en geblokkeerd, in een te verzegelen enveloppe gedaan.
 3. Daarna worden in afzonderlijke, te verzegelen, pakken gedaan:
 - a. de niet gebruikte stembiljetten;
 - b. de teruggegeven en onbruikbaar gemaakte stembiljetten;
 - c. de ingeleverde oproepingskaarten;

d. het afschrift, bedoeld in artikel J 17 van de Kieswet, dan wel de verzoekschriften, bedoeld in artikel M 4, vierde lid, van de Kieswet;
e. de ingeleverde kiezerspassen, volmachtbewijzen en briefstembewijzen;
f. de ingevolge artikel M 11 van de Kieswet terzijde gelegde retour-enveloppen;
g. de nog niet geopende retourenveloppen.

Artikel J 28 Indien de stemopneming is geschorst voordat de stembus zou worden geopend of, indien een stemmachine wordt gebezigd, voordat de voorzitter de handelingen zou verrichten die nodig zijn om een afdruk van de uitkomsten van de stemming te verkrijgen, is artikel J 27, tweede lid en derde lid, aanhef en onder a tot en met f, van overeenkomstige toepassing.

Artikel J 29 1. Indien de stemopneming is geschorst nadat de stembus is geopend, worden alle stembiljetten die zich in de stembus bevonden, daarin teruggedaan, waarna de stembus wordt gesloten en verzegeld. De sleutel waarmee de stembus is afgesloten, wordt in een te verzegelen enveloppe gedaan.
2. Indien een stemmachine wordt gebruikt en de stemopneming is geschorst nadat de voorzitter is begonnen de handelingen te verrichten die nodig zijn om een afdruk van de uitkomsten van de stemming te verkrijgen, wordt de stemmachine voor de stemopneming geblokkeerd. De hiervoor gebruikte sleutel wordt in een te verzegelen enveloppe gedaan.

Artikel J 30 Van de geschorste zitting wordt proces-verbaal opgemaakt. Bij ministeriële regeling wordt voor het proces-verbaal een model vastgesteld.

Artikel J 31 Onmiddellijk na de ondertekening van het proces-verbaal wordt dit met de stembus dan wel de stemmachine, de verzegelde pakken en de verzegelde enveloppe door de voorzitter bij de burgemeester in bewaring gegeven.

Artikel J 32 De burgemeester stelt tijdig voor de aanvang van de hervatte zitting de hem ingevolge artikel J 31 overgegeven stembus dan wel stemmachine, verzegelde pakken en verzegelde enveloppe ter beschikking van het stembureau.

Artikel J 33 1. In geval van een schorsing als bedoeld in artikel J 27 opent het stembureau tijdig voor de aanvang van de hervatte stemming de verzegelde pakken en de verzegelde enveloppe en stelt het aantal biljetten opnieuw vast. Voor deze stemming wordt een andere stembus gebezigd.
2. Indien bij de geschorste stemming een stemmachine is gebruikt, wordt voor de hervatte stemming dezelfde machine gebezigd. Is de schorsing het gevolg geweest van een beschadiging van of storing in de stemmachine, dan behoeft bij de hervatte stemming niet dezelfde machine te worden gebezigd.

Wordt in dat geval de stemming met een andere stemmachine hervat, dan is artikel J 20 van overeenkomstige toepassing.
3. De hervatte stemming duurt tot eenentwintig uur.
4. Daarna vindt het bepaalde in artikel J 30 van de Kieswet overeenkomstige toepassing.

Artikel J 34 In geval van een schorsing als bedoeld in artikel J 28 opent het stembureau na de aanvang van de hervatte zitting de verzegelde pakken en verzegelde enveloppe en begint het opnieuw met de stemopneming.

Artikel J 35 1. In geval van een schorsing als bedoeld in artikel J 29, eerste lid, opent het stembureau na de aanvang van de hervatte zitting de verzegelde enveloppe en de stembus en zet het de stemopneming voort.
2. In geval van een schorsing als bedoeld in artikel J 29, tweede lid, opent het stembureau na de hervatting van de zitting de verzegelde enveloppe, stelt het de stemmachine in bedrijf en zet het de stemopneming voort.

HOOFDSTUK N. DE STEMOPNEMING DOOR HET STEM-BUREAU

§ 1. De stemopneming door een stembureau waar met stemmachines wordt gestemd

Artikel N 1 Indien bij de stemming een stemmachine is gebezigd, gelden bij de stemopneming door het stembureau de artikelen N 2 tot en met N 8.

Artikel N 2 1. Onmiddellijk nadat de stemming is geëindigd, stelt het stembureau vast:
a. het aantal kiezers dat zich heeft aangemeld;
b. het aantal kiezers dat gebruik heeft gemaakt van de stemmachine;
c. het aantal kiezers dat heeft geweigerd van de stemmachine gebruik te maken of zich heeft verwijderd zonder de stem vast te leggen.
2. De aantallen, bedoeld in het eerste lid, worden door de voorzitter aan de aanwezige kiezers medegedeeld.

Artikel N 3 1. Door het stembureau wordt op het afschrift, bedoeld in artikel J 17, eerste lid, van de Kieswet of op een daarbij gevoegde verklaring het aantal daarop geplaatste parafen vermeld en gewaarmerkt. Deze stukken worden in een pak gedaan, dat vervolgens wordt verzegeld.
2. Daarna worden de ingeleverde kiezerspassen en volmachtbewijzen, tezamen met een gewaarmerkte verklaring van het stembureau betreffende het aantal geplaatste parafen, in een pak gedaan, dat eveneens wordt verzegeld. Tenslotte worden de ingeleverde oproepingskaarten op overeenkomstige wijze ingepakt.

Artikel N 4

1. Onmiddellijk na de in artikel N 3 voorgeschreven handelingen, verricht de voorzitter de handelingen die nodig zijn om van de stemmachine een afdruk van de in het tweede lid bedoelde gegevens te verkrijgen.
2. Het stembureau stelt vast;
 - a. ten aanzien van iedere lijst het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen en de som van deze aantallen;
 - b. het aantal kiezers dat door middel van de stemmachine te kennen heeft gegeven geen keuze te willen maken.
3. Het in het tweede lid, onder b, bedoelde aantal wordt aangemerkt als het aantal ongeldig uitgebrachte stemmen.
4. Indien in een stemlokaal meer dan één stemmachine wordt gebezigd, worden de in het tweede lid bedoelde aantallen per machine vastgesteld en de aldus vastgestelde aantallen bij elkaar geteld.
5. Vervolgens deelt de voorzitter ten aanzien van iedere lijst mede, zowel het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen als het gezamenlijke aantal uitgebrachte stemmen. Tevens deelt hij het aantal ongeldige stemmen mede. Door de aanwezige kiezers kunnen mondeling bezwaren worden ingebracht.
6. Het geheugen van de stemmachine waarop de stemmen zijn vastgelegd wordt daarop in een pak gedaan, dat wordt verzegeld. Indien in een stemlokaal meer dan één stemmachine wordt gebruikt, worden de geheugens gezamenlijk in één pak gedaan, dat eveneens wordt verzegeld.

Artikel N 5

1. Nadat alle werkzaamheden, in artikel N 4 vermeld, zijn beëindigd, wordt onmiddellijk proces-verbaal opgemaakt van de stemming en van de stemopneming. Alle ingebrachte bezwaren worden in het proces-verbaal vermeld. De in artikel N 4, eerste lid, bedoelde afdruk wordt aan het proces-verbaal gehecht en maakt daarvan onderdeel uit. Indien in een stemlokaal meer dan één stemmachine wordt gebruikt, wordt van elke stemmachine een afdruk aan het proces-verbaal gehecht.
2. Het proces-verbaal wordt door alle aanwezige leden van het stembureau getekend.
3. Bij ministeriële regeling wordt voor het proces-verbaal een model vastgesteld.

Artikel N 6

1. Het proces-verbaal wordt met de verzegelde pakken, bedoeld in artikel N 3 en het verzegelde pak, bedoeld in artikel N 4, zesde lid, door de voorzitter of een door hem aan te wijzen ander lid van het stembureau naar de burgemeester of een door deze aan te wijzen ambtenaar overgebracht.
2. Nadat het centraal stembureau de uitslag van de verkiezingen heeft vastgesteld, worden de stemmen gewist van het geheugen van de stemmachine waarop de stemmen zijn vastgelegd.

HOOFDSTUK VIII

EXPERIMENTENWET EN -BESLUIT

Wet van 11 december 2003, houdende tijdelijke regels ter zake van experimenten in het kader van het project 'Kiezen op Afstand' (Experimentenwet Kiezen op Afstand)

Artikel 1

1. Onze Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties kan bepalen dat tijdens verkiezingen als bedoeld in de Kieswet experimenten plaatsvinden met het oog op nieuwe voorzieningen die de kiesgerechtigde in Nederland in staat stellen om in een stemlokaal naar keuze te stemmen of de kiesgerechtigde in staat stellen om zijn stem met behulp van informatie- en communicatietechnologie vanuit een andere plaats dan een stemlokaal uit te brengen. Onze Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties kan, met instemming van de betrokken gemeenteraden, gemeenten aanwijzen waar een experiment wordt gehouden.
2. In een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt vermeld bij welke stemming een experiment wordt gehouden. Het besluit wordt in de Staatscourant geplaatst. Burgemeester en wethouders van de aangewezen gemeenten geven kennis van het besluit of van de zakelijke inhoud ervan in een van overheidswege uitgegeven blad of een dag-, nieuws- of huis-aan-huisblad, dan wel op een andere geschikte wijze.
3. Een besluit als bedoeld in het eerste lid wordt slechts genomen, indien de zorgvuldigheid en betrouwbaarheid van de stemming tijdens het experiment gewaarborgd zijn en de stemming tijdens het experiment ten minste even toegankelijk is voor de kiesgerechtigden als wanneer geen experiment zou hebben plaatsgevonden.

Artikel 3

Onze Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties kan bepalen dat de kiezer die zijn stem wil uitbrengen tijdens een experiment als bedoeld in artikel 1, zich identificeert met behulp van een door Onze Minister aangewezen middel, dat voldoende betrouwbaar is. Dit middel kan onderdeel van het experiment zijn.

Artikel 5

1. Degene die een identificatiemiddel, aangewezen ingevolge artikel 3, namaakt of vervalst met het oogmerk dit als echt en onvervalst te gebruiken of door anderen te doen gebruiken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.
2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die opzettelijk gebruik maakt van het valse of vervalste identificatiemiddel als ware het echt en onvervalst dan wel opzettelijk zodanig identificatiemiddel aflevert of voorhanden heeft, terwijl hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat dit identificatiemiddel bestemd is voor zodanig gebruik.

Besluit van 23 april 2004, houdende tijdelijke regels ter uitvoering van de Experimentenwet Kiezen op Afstand (Tijdelijk experimentenbesluit Kiezen op Afstand)

Artikel 5

1. In afwijking van artikel K 4, derde lid, van de Kieswet wordt aan de tot deelneming aan de stemming bevoegde kiezer wiens stempas in het ongereede is geraakt of die ten onrechte geen stempas heeft ontvangen, op zijn aanvraag door de burgemeester een nieuwe stempas uitgereikt, mits de aanvraag uiterlijk op de derde dag voor de dag van stemming door de burgemeester wordt ontvangen en de aanvrager bij zijn aanvraag van zijn identiteit moet blijken.
2. In afwijking van het eerste lid kan de burgemeester besluiten dat de aanvraag uiterlijk op de tweede, dan wel de eerste dag voor de dag van stemming dient te worden ontvangen. Onverminderd artikel 3:43 van de Algemene wet bestuursrecht wordt van dit besluit mededeling gedaan bij toezending van de stempas.

Artikel 6

1. Ongeldig zijn stempassen:
 - a. waarvoor in de plaats daarvan door de burgemeester een kiezerspas of een volmachtbewijs is afgegeven;
 - b. waarvoor krachtens artikel 5 een vervangende stempas is verstrekt;
 - c. van kiesgerechtigden aan wie het is toegestaan om overeenkomstig hoofdstuk M van de Kieswet, onderscheidenlijk hoofdstuk 3 van dit besluit, per brief, onderscheidenlijk met behulp van internet of telefoon te stemmen;
 - d. die door de burgemeester ongeldig zijn verklaard, omdat degene op wiens naam de stempas is gesteld niet als kiezer behoort te zijn geregistreerd, dan wel na de dag van kandidaatstelling maar voor de dag van stemming is overleden;
 - e. die door de burgemeester ongeldig zijn verklaard, omdat is vastgesteld dat deze stempassen zijn ontvreemd of anderszins onrechtmatig in omloop zijn.
2. In afwijking van artikel J 17, eerste lid, van de Kieswet draagt de burgemeester van de gemeente er zorg voor, dat het stembureau beschikt over een opgave van de stempassen die ongeldig zijn.
3. Bij ministeriële regeling kunnen nadere regels worden gesteld omtrent de opgave, bedoeld in het tweede lid.

Artikel 9

1. Indien gebruik wordt gemaakt van een stempas geldt, in afwijking van artikel K 11 van de Kieswet, hetgeen in het tweede tot en met zevende lid is bepaald.
2. De kiezer overhandigt aan de voorzitter van het stembureau de stempas.
3. De voorzitter van het stembureau controleert de echtheid van de stempas aan de hand van de kenmerken van de stempas, bedoeld in artikel 7, eerste lid. Indien deze controle tevens of uitsluitend elektronisch plaatsvindt, overhandigt de voorzitter in aanvulling op, onderscheidenlijk in afwijking van, de vorige volzin de stempas daartoe aan het tweede lid van het stembureau.
4. Indien het stembureau constateert dat de stempas niet echt is, houdt de voorzitter, onderscheidenlijk het tweede lid van het stembureau de stempas in en wordt de kiezer niet toegelaten tot de stemming.
5. Indien de stempas echt is, noemt de voorzitter vervolgens duidelijk verstaanbaar het volgnummer dat vermeld is op de stempas.

6. Het tweede lid van het stembureau gaat na of het volgnummer is opgenomen in de opgave van ongeldige stempassen, bedoeld in artikel 6, tweede lid. Indien het volgnummer in de opgave is opgenomen, houdt het tweede lid van het stembureau de stempas in en wordt de kiezer niet toegelaten tot de stemming. De voorzitter houdt hiervan aantekening. Indien het volgnummer niet in de opgave is opgenomen, houdt het tweede lid van het stembureau de stempas in en wordt de kiezer toegelaten tot de stemming.

7. Ingevolge dit artikel ingenomen stempassen worden door het stembureau onbruikbaar gemaakt.

Artikel 13

1. De volmacht, bedoeld in artikel L 2, eerste lid, van de Kieswet, kan tevens worden verleend door overdracht van de stempas.

2. In afwijking van artikel L 2, tweede lid, van de Kieswet kan de kiezer aan wie een stempas is gezonden een schriftelijke aanvraag indienen om bij volmacht te stemmen.

Artikel 15

1. In afwijking van artikel L 14 van de Kieswet kan een kiezer die op de dag van kandidaatstelling als kiezer is geregistreerd binnen een gebied waar een experiment wordt gehouden, een andere kiezer die op de dag van kandidaatstelling binnen hetzelfde gebied als kiezer is geregistreerd machtigen om voor hem te stemmen in een stembureau binnen dat gebied.

2. De eerstbedoelde kiezer tekent daartoe het formulier dat voorkomt op de stempas en laat de pas door de gemachtigde mede ondertekenen.

3. Hij draagt de aldus in een volmachtbewijs omgezette stempas aan de gemachtigde over.

Artikel 21

1. Indien de stemming op een andere wijze dan door middel van stembiljetten heeft plaatsgevonden worden, in afwijking van artikel N 3 van het Kiesbesluit, door het stembureau, nadat het uitvoering heeft gegeven aan artikel N 2 van het Kiesbesluit, de in het tweede lid vermelde handelingen verricht.

2. Door het stembureau worden, tezamen met een gewaarmerkte verklaring van het stembureau betreffende de aantallen documenten die het desbetreffende pak bevat, achtereenvolgens in verzegelde pakken gedaan:

a. de ingehouden ongeldige stempassen en volmachtbewijzen en de aantekeningen van het stembureau die hierop betrekking hebben;

b. de ingehouden stempassen en volmachtbewijzen die niet voldoen aan de echtheidskenmerken en de aantekeningen van het stembureau die hierop betrekking hebben;

c. de overige stempassen;

d. de overige volmachtbewijzen en kiezerspassen.

HOOFDSTUK IX

MODEL PROCES-VERBAAL

Model N 10-3

Proces-verbaal van de zitting van een stembureau, waar een stemmachine is gebruikt ¹

Gemeente:
Kieskring: ² (.....); stemdistrict:
Dag van de stemming:

Verkiezing van de leden van het Europees Parlement/ de Tweede Kamer der Staten-Generaal/ provinciale staten van/ de raad van de gemeente

- A Het stembureau heeft in het stemlokaal zitting genomen 's ochtends om uur.
- B Op de tafel van het stembureau zijn neergelegd:
- a. de wettelijke voorschriften die op de stemming betrekking hebben;
 - b. een afschrift van gegevens uit de gemeentelijke administratie, bevattende een genummerde opgave van de kiezers die in het stemdistrict bevoegd zijn aan de stemming deel te nemen.
- C Het stembureau heeft voor de aanvang van de stemming vastgesteld dat de stemmachine voor het gebruik gereed was en dat er geen stemmen in het geheugen van de stemmachine waren opgeslagen. De voorzitter heeft er zorg voor gedragen dat bij aanvang van de stemming de machine kon worden vrijgegeven. ³ De voorzitter heeft aan de hand van de in het

¹ Indien meer dan één stemmachine is gebezigd, dient het proces-verbaal overeenkomstig te worden aangepast.

² Alleen op te nemen, indien het een verkiezing betreft van de leden van de Tweede Kamer of van provinciale staten van een provincie die uit meer dan één kieskring bestaat. Achter 'kieskring' het nummer van de kieskring en tussen haakjes de naam van de gemeente waar het hoofdstembureau is gevestigd, vermelden.

³ In geval de stemming na schorsing is hervat, in plaats van het onder C gestelde te vermelden: De stemmachine is voor de aanvang van de hervatte stemming door de burgemeester ter beschikking van het stembureau gesteld. De zegels van de verzegelde enveloppe waarin de sleutel van de stemmachine zich bevond, zijn bij onderzoek geschonden/ongeschonden bevonden. De voorzitter heeft ervoor zorg gedragen dat de stemmachine kon worden vrijgegeven. Indien de stemming met een andere stemmachine is hervat, heeft het stembureau vastgesteld dat de stemmachine voor het gebruik gereed was en het geheugen van de machine geen gegevens bevatte. De voorzitter heeft gecontroleerd of de verzegeling die op de stemmachine is aangebracht niet is verbroken.

Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:

stembureau aanwezige leidraad de verzegeling op de stemmachine gecontroleerd en de in de leidraad genoemde gegevens hieronder vermeld.
Gegevens:
Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:

- D De stemming heeft 's ochtends zeven uur dertig een aanvang genomen en heeft geduurd tot 's avonds negen uur.⁴ De voorzitter heeft om negen uur aangekondigd dat de voor de stemming bepaalde tijd was verstreken. Aan de om negen uur in het stemlokaal of bij de ingang daarvan aanwezige kiezers is nog gelegenheid geboden hun stem uit te brengen. Nadat de laatste van deze kiezers aan de stemming heeft deelgenomen, is de stemmachine voor het uitbrengen van stemmen geblokkeerd. Indien in de leidraad staat dat de stemmachine gedurende de stemming verzegeld moet blijven, heeft de voorzitter nogmaals de verzegeling gecontroleerd.
Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:

- E De volgende leden van het stembureau en ten dienste van het stembureau staande kiesgerechtigde personen die tot een ander stemdistrict behoren, hebben bij dit stembureau aan de stemming deelgenomen (gegevens overnemen van de oproepingskaarten):

<i>Naam en voorletters</i>	<i>Nummer van het stemdistrict waartoe de kiezer behoort</i>	<i>Nummer waaronder de kiezer in het uittreksel voorkomt</i>
.....
<i>enz.</i>		

- F *Aantallen kiezers⁵*

Bij het stembureau hebben zich aangemeld:

a. stembureauleden/personeel:

(de onder E vermelde namen tellen)

b. kiezers in het bezit van een oproepingskaart:

(in het afschrift van gegevens gestelde parafen tellen)

c. kiezers in het bezit van een kiezerspas of een volmachtbewijs:

(ingenomen passen en bewijzen tellen)

⁴ Indien het een stemming betreft die is geschorst, wordt deze zin vervangen door: De hervatte stemming heeft om uur een aanvang genomen en geduurd tot uur.

⁵ Bij een hervatte zitting worden alle in dit en de volgende punten op te nemen gegevens van beide zittingen samengevat.

G *Gebruik van de stemmachine*

- a. Aantal kiezers dat de stemmachine heeft gebruikt:
 - b. Aantal kiezers dat heeft geweigerd van de stemmachine gebruik te maken of zich heeft verwijderd zonder de stem vast te leggen:
- (door de voorzitter bijgehouden aantal vermelden)*

H De voorzitter heeft de onder F en G aangegeven aantallen aan de aanwezige kiezers bekendgemaakt.

I Vervolgens heeft het stembureau op het onder B, sub b, vermelde afschrift van gegevens het aantal van de daarop gestelde parafen vermeld en heeft het dit stuk gewaarmerkt. Voorts heeft het stembureau een verklaring opgemaakt betreffende het aantal op de kiezerspassen en de volmachtbewijzen gestelde parafen. Deze verklaring heeft het stembureau eveneens gewaarmerkt.

- J Ten slotte zijn in afzonderlijke pakken gedaan:
- a. de ingeleverde oproepingskaarten;
 - b. de ingeleverde kiezerspassen en volmachtbewijzen, alsmede de gewaarmerkte verklaring van het stembureau betreffende het aantal daarop gestelde parafen;
 - c. het afschrift van gegevens uit de gemeentelijke basisadministratie.

Alle pakken zijn daarna verzegeld.

K Door de in het stemlokaal aanwezige kiezers zijn naar aanleiding van de voornoemde verrichtingen

geen bezwaren ingebracht

de volgende bezwaren ingebracht:

.....

.....

.....

Deze bezwaren geven het stembureau aanleiding het volgende op te merken:

.....

.....

.....

L Onmiddellijk na het verzegelen van de pakken heeft de voorzitter de handelingen verricht die nodig zijn om een afdruk van de uitkomsten van de stemming te verkrijgen.

M De voorzitter heeft aan de hand van de afdruk met de uitkomsten van de stemming ten aanzien van iedere lijst bekendgemaakt:
a. het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen
b. de som van de aantallen, bedoeld onder a.

N Het stembureau heeft vervolgens de volgende aantallen vastgesteld:
a. het aantal kiezers dat van de stemmachine gebruik heeft gemaakt (zie onder G) :
b. het aantal geldig uitgebrachte stemmen:
(de onder M bedoelde stemcijfers van de lijsten optellen)
.....
Het aantal blanco stemmen bedraagt derhalve:

O Door de in het stemlokaal aanwezige kiezers zijn naar aanleiding van de vaststelling van de uitkomst van de stemming
O geen bezwaren ingebracht
O de volgende bezwaren ingebracht:
.....
.....
.....

Deze bezwaren geven het stembureau aanleiding het volgende op te merken:
.....
.....
.....

P Het geheugen van de stemmachine waarop de stemmen zijn vastgelegd is vervolgens in een pak gedaan, dat is verzegeld. De afdruk van de uitkomsten van de stemming is aan het proces-verbaal gehecht.

Q Het stembureau is na de opening van de zitting onveranderd gebleven. (In de samenstelling van het stembureau is (zijn) de volgende verandering(en) voorgekomen:

.....
.....

Plaats:

Datum:

..... Voorzitter

.....

..... Leden

Model O 3

Proces-verbaal van de zitting van het hoofdstembureau tot het vaststellen van de uitslag van de stemming voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer of van provinciale staten van een provincie die uit meer dan één kieskring bestaat

Het hoofdstembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal/ provinciale staten van in kieskring ... (.....) heeft overeenkomstig artikel O 1 van de Kieswet op, om tien uur 's ochtends, in de daarvoor aangewezen ruimte zitting gehouden.

Het hoofdstembureau heeft op deze zitting de uitkomst vastgesteld van de stemming voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal/ provinciale staten van in de kieskring op

Het hoofdstembureau heeft ten aanzien van iedere lijst het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen en het stemcijfer van de lijst vastgesteld. De voorzitter heeft bekendgemaakt dat de aldus verkregen uitkomsten luiden:

(Dit overzicht wordt per lijst opgenomen.)

Aanduiding van de groepering:
Lijstnummer:

Volgnummer op de lijst	Kandidaten	Aantal stemmen
1		
2		
3		
enz.		

Stemcijfer:

Door de in de zittingsruimte aanwezige kiezers zijn

0 geen bezwaren ingebracht.

0 de volgende bezwaren ingebracht:

.....
.....
.....

Deze bezwaren geven het hoofdstembureau aanleiding het volgende op te merken:

.....
.....
.....

Bij dit proces-verbaal zijn de processen-verbaal van de stembureaus gevoegd waarop aantekening is gemaakt van door kiezers ingediende bezwaren.

Plaats:

.....

Datum:

.....

....., Voorzitter

.....

.....

....., Leden

MODEL PROCES-VERBAAL

Model SVS/N 10-3

Proces-verbaal van de zitting van een stembureau, waar een stemmachine is gebruikt
bij het stemmen in een willekeurig stemlokaal

Gemeente:
Kieskring: ² (.....)
Stembureau:
Dag van de stemming:

Verkiezing van de leden van het Europees Parlement/ de Tweede Kamer der Staten-Generaal/
provinciale staten van/ de raad van de gemeente

- A Het stembureau heeft in het stemlokaal zitting genomen 's ochtends om uur.
- B Op de tafel van het stembureau zijn neergelegd:
a de wettelijke voorschriften die op de stemming betrekking hebben;
b een opgave van de stempassen die ongeldig zijn (zoals bedoeld in artikel 6,
tweede lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit Kiezen op Afstand).
- C Het stembureau heeft voor de aanvang van de stemming vastgesteld dat de
stemmachine voor het gebruik gereed was en dat er geen stemmen in het geheugen
van de stemmachine waren opgeslagen. De voorzitter heeft er zorg voor gedragen dat
bij aanvang van de stemming de machine kon worden vrijgegeven. ³ De voorzitter
heeft aan de hand van de in het stembureau aanwezige leidraad de verzegeling op de
stemmachine gecontroleerd en de in de leidraad genoemde gegevens hieronder
vermeld.
Gegevens:
Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:
- D De stemming heeft 's ochtends zeven uur dertig een aanvang genomen en heeft
geduurd tot 's avonds negen uur. ⁴ De voorzitter heeft om negen uur aangekondigd dat
de voor de stemming bepaalde tijd was verstreken. Aan de om negen uur in het

¹ Indien meer dan één stemmachine is gebezigd, dient het proces-verbaal overeenkomstig te worden aangepast.

² Alleen op te nemen, indien het een verkiezing betreft van de leden van de Tweede Kamer of van provinciale staten
van een provincie die uit meer dan één kieskring bestaat. Achter 'kieskring' het nummer van de kieskring en tussen
haakjes de naam van de gemeente waar het hoofdstembureau is gevestigd, vermelden.

³ In geval de stemming na schorsing is hervat, in plaats van het onder C gestelde te vermelden: De
stemmachine is voor de aanvang van de hervatte stemming door de burgemeester ter beschikking van het
stembureau gesteld. De zegels van de verzegelde enveloppe waarin de sleutel van de stemmachine zich
bevond, zijn bij onderzoek geschonden/ongeschonden bevonden. De voorzitter heeft ervoor zorg gedragen dat
de stemmachine kon worden vrijgegeven. Indien de stemming met een andere stemmachine is hervat, heeft het
stembureau vastgesteld dat de stemmachine voor het gebruik gereed was en het geheugen van de machine
geen gegevens bevatte. De voorzitter heeft gecontroleerd of de verzegeling die op de stemmachine is
aangebracht niet is verbroken.

Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:

⁴ Indien het een stemming betreft die is geschorst, wordt deze zin vervangen door: De hervatte stemming heeft om
..... uur een aanvang genomen en geduurd tot uur.

stemlokaal of bij de ingang daarvan aanwezige kiezers is nog gelegenheid geboden hun stem uit te brengen. Nadat de laatste van deze kiezers aan de stemming heeft deelgenomen, is de stemmachine voor het uitbrengen van stemmen geblokkeerd. Indien in de leidraad staat dat de stemmachine gedurende de stemming verzegeld moet blijven, heeft de voorzitter nogmaals de verzegeling gecontroleerd. Paraaf voorzitter voor juiste verzegeling:

- E De volgende leden van het stembureau en ten dienste van het stembureau staande kiesgerechtigde personen die tot een andere gemeente behoren, hebben bij dit stembureau aan de stemming deelgenomen (gegevens overnemen van de stempassen):⁵

<i>Naam en voorletters</i>	<i>Naam van de gemeente waartoe de kiezer behoort</i>	<i>Nummer van de stempas of oproepingskaart⁶</i>
.....
<i>enz.</i>		

- F *Aantallen kiezers⁷*

Bij het stembureau hebben zich aangemeld:

- a. stembureauleden/personeel:
- b. kiezers in het bezit van een stempas:
- (ingenomen stempassen tellen)*
- c. kiezers in het bezit van een kiezerspas⁸ of volmachtbewijs:

(ingenomen kiezerspassen en volmachtbewijzen tellen)

- d. kiezers in het bezit van een ongeldige stempas of volmachtbewijs:

(ingenomen ongeldige stempassen en volmachtbewijzen tellen, voor zover deze voorkomen in de opgave van ongeldige stempassen)

- e. kiezers in het bezit van een stempas of volmachtbewijs welke niet voldoet aan de echtheidskenmerken:

(ingenomen stempassen en volmachtbewijzen tellen die niet voldoen aan de echtheidskenmerken)

- G *Gebruik van de stemmachine*

- a. Aantal kiezers dat de stemmachine heeft gebruikt:

- b. Aantal kiezers dat heeft geweigerd van de stemmachine gebruik

⁵ Dit onderdeel niet opnemen voor gemeenteraadsverkiezingen.

⁶ Bij het nummer van oproepingskaart vermelden: nummer stembedistrict en volgnummer.

⁷ Bij een hervalte zitting worden alle in dit en de volgende punten op te nemen gegevens van beide zittingen samengevat.

⁸ Bij verkiezingen van de leden van de raad van de gemeente zijn de bepalingen over kiezerspassen niet van toepassing.

te maken of zich heeft verwijderd zonder de stem vast te leggen:

.....
(door de voorzitter bijgehouden aantal vermelden)

- H De voorzitter heeft de onder F en G aangegeven aantallen aan de aanwezige kiezers bekendgemaakt.
- I Vervolgens heeft het stembureau een verklaring opgemaakt betreffende het aantal op de kiezerspassen en de volmachtbewijzen gestelde parafen. Deze verklaring heeft het stembureau eveneens gewaarmerkt.
- J Ten slotte zijn in afzonderlijke pakken gedaan, tezamen met een gewaarmerkte verklaring omtrent de aantallen documenten die het pak bevat:
- a. de ingehouden ongeldige stempassen en volmachtbewijzen en de aantekeningen van het stembureau die hierop betrekking hebben alsmede de opgave van de stempassen die ongeldig zijn;
 - b. de ingehouden stempassen en volmachtbewijzen die niet voldoen aan de echtheidskenmerken en de aantekeningen van het stembureau die hierop betrekking hebben;
 - c. de overige stempassen;
 - d. de overige volmachtbewijzen en kiezerspassen, tezamen met de gewaarmerkte verklaring omtrent de aantallen daarop gestelde parafen.
- Alle pakken zijn daarna verzegeld.
- K Door de in het stemtokaal aanwezige kiezers zijn naar aanleiding van de voornoemde verrichtingen
- geen bezwaren ingebracht
 - de volgende bezwaren ingebracht:
-
.....
.....
- Deze bezwaren geven het stembureau aanleiding het volgende op te merken:
-
.....
.....
- L Onmiddellijk na het verzegelen van de pakken heeft de voorzitter de handelingen verricht die nodig zijn om een afdruk van de uitkomsten van de stemming te verkrijgen.
- M De voorzitter heeft aan de hand van de afdruk met de uitkomsten van de stemming ten aanzien van iedere lijst bekendgemaakt:
- a. het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen
 - b. de som van de aantallen, bedoeld onder a.
- N Het stembureau heeft vervolgens de volgende aantallen vastgesteld:
- a. het aantal kiezers dat van de stemmachine gebruik heeft gemaakt (zie onder G):

b. het aantal geldig uitgebrachte stemmen:
(de onder M bedoelde stemcijfers van de lijsten optellen)

Het aantal blanco stemmen bedraagt derhalve:

O

Door de in het stemlokaal aanwezige kiezers zijn naar aanleiding van de vaststelling van de uitkomst van de stemming

geen bezwaren ingebracht

de volgende bezwaren ingebracht:

.....
.....
.....

Deze bezwaren geven het stembureau aanleiding het volgende op te merken:

.....
.....
.....

P

Het geheugen van de stemmachine waarop de stemmen zijn vastgelegd is vervolgens in een pak gedaan, dat is verzegeld. De afdruk van de uitkomsten van de stemming is aan het proces-verbaal gehecht.

Q

Het stembureau is na de opening van de zitting onveranderd gebleven. (In de samenstelling van het stembureau is (zijn) de volgende verandering(en) voorgekomen:

.....
.....

Plaats:

Datum:

....., Voorzitter

.....

....., Leden